

**Univerzita Pardubice
Fakulta Filozofická**

Topos slezského barda

Jakub Charvát

**Bakalářská práce
2008**

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Katedra historických věd
Akademický rok: 2006/2007

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Jakub CHARVÁT**
Studijní program: **B7105 Historické vědy**
Studijní obor: **Historicko-literární studia**

Název tématu: **Topos slezského barda**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

- 1, Obraz Petra Bezruče v literární teorii
- 2, Stylizace lyrického subjektu ve Slezských písních
- 3, Tvorba Jaromíra Nohavici v české folkové kultuře
- 4, Analýza typu slezského barda
- 5, Komparace textů Jaromíra Nohavici s básněmi Petra Bezruče
- 6, Souvislost básnického typu s regionem

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Bezručiana. Ostrava 1976.

Dvořák, J.: Bezručovské studie. Ostrava 1982.

Hrabák, j.: Literární komparatistika. Praha 1976.

Literární slovník severní Moravy a Slezska. Ostrava - Olomouc 2001.

Vondrák, J.: Legendy folku & country. Brno 2004.

Plachetka, J.: Dokud se zpívá. Západočeské nakladatelství 1991.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Jiří Studený

Katedra historických věd

Datum zadání bakalářské práce:

30. dubna 2007

Termín odevzdání bakalářské práce:

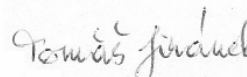
31. března 2008

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.

děkan

L.S.

doc. PhDr. Tomáš Jiránek, Ph.D.

vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2007

Poděkování

Děkuji Mgr. Jiřímu Studenému za správné nasměrování a cenné rady a Petru Bezručovi a Jaromíru Nohavicovi za to, že mě ještě neomrzeli.

Souhrn

Porovnáním *Slezských písní* Petra Bezruče s písňovými texty Jaromíra Nohavici se tato práce pokouší najít společné stylistické prvky, které by tvořily topos slezského barda. Oba autoři jsou nejdříve představeni samostatně a pak ve vzájemných souvislostech, s ohledem na přijetí čtenáři (resp. posluchači). Práce zohledňuje i širší historické a společenské kontexty

Klíčová slova: Petr Bezruč, Jaromír Nohavica, Slezsko, bard, topos

Summary

This work is trying to find common stylistic elements that create topos of Silesian bard by comparing *Silesian songs* by Petr Bezruč and song lyrics by Jaromír Nohavica. Both authors are at first introduced separately and then in common connections with respect to acceptance by readers (listeners). Work also takes into account wider historical and social contexts.

Key words: Petr Bezruč, Jaromír Nohavica, Silesia, bard, topos

Úvod	1
Petr Bezruč	3
Obraz Petra Bezruče v literární historii	3
Autorství	6
Úpravy v pozdějších vydáních	9
Jarek Nohavica	10
Písničkář	10
Nohavica před rokem 1989 a po něm	12
Jaromír nebo Jarek Nohavica?	14
Topos slezského barda	15
Topos	15
Bard	17
Bezruč v tvorbě Jarka Nohavici	21
Bard v opozici k okolnímu světu	25
Historické motivy	32
Alkohol	34
Biblické motivy	38
Patos	40
Samota	42
Slezsko	44
Další slezští autoři	47
Závěr	50
Bibliografie	52
Prameny	52
Sekundární literatura	53
Resumé	54

Úvod

První impuls k napsání této práce přišel na jaře roku 2006 na semináři věnovaném české literatuře. V referátu jsem tehdy představoval tvorbu Petra Bezruče a ve snaze zatraktivnit své vystoupení jsem na začátku odrecitoval jednu sloku z písně Jarka Nohavici *Maturitní otázka z české literatury*, kterou jsem v té době poslouchal:

Vladimír Vašek
choval se plaše
na poště seděl
z okna furt seděl
nebyl moc do srandy
ani na fešandy
nosíval papuče
vymyslel Bezruče

Během té hodiny padlo jméno Jarka Nohavici ještě několikrát v souvislosti s básněmi, které zhudebnil, stejným krajem, z kterého oba pocházejí a náladou spojující jejich texty.

A protože Nohavicovy písně mě provázejí stále, provázela mě dlouho i myšlenka na Nohavicu jako Bezručova pokračovatele. Když Nohavica zpívá „*Kdo na moje místo*“, jako by tím Bezručovi odpovídal...

Nakonec jsem se rozhodl, že tento námět si zaslouží rozvést, a že já budu tím, kdo se toho ujme!

V první části práce se pokusím představit jak se měnil obraz Petra Bezruče v literární historii. Soustředím se na to, jaké bylo přijetí odbornou (a částečně i laickou) veřejností a nastíním i problém, které panuje ohledně autorství. Zaměřím se také na to, jak byly *Slezské písně* vydávány. Při té příležitosti vysvětlím, jaká vydání používám při svém bádání.

I u Nohavici se pak podíváme jaké bylo jeho přijetí u veřejnosti a kritiky. Zrekapituluji jeho kariéru a zaměřím se také na jeho vystupování.

Po základním představením obou autorů bude na řadě hlavní část práce, a sice porovnání jednotlivých složek jejich díla. Nejdřív se ale pokusím definovat a ujasnit, jak budu používat pojmy „bard“ a „topos“.

V následné komparaci písňových textů Jaromíra Nohavici se *Slezskými písněmi* Petra Bezruče se pak zaměřím na jazykovou složku, motivy a na to, jak se Bezručův odkaz objevuje v tvorbě Jarka Nohavici.

Závěrečná část bude věnovaná souvislosti básnického typu s regionem, kde bych chtěl představit Slezsko jako svébytnou oblast v historickém a kulturním kontextu. Podívám se také na další slezské autory, zda u nich nenajdeme podobné rysy jako u Bezruče a Nohavici.

Petr Bezruč

Obraz Petra Bezruče v literární historii

Někteří spisovatelé vtrhnou do literatury jako ohnivá kometa a už jejich první vystoupení předznamená jejich budoucí slávu. Jiní vtrhnou na scénu ještě bouřlivěji, ale stejně rychle zmizí a za pár let už je nikdo nečte. A pak jsou tu spisovatelé, kteří mají pomalejší start, ale o to výrazněji se pak zapíšou do všeobecného povědomí. To je i případ Petra Bezruče.

Ve čtvrtém čísle Besed Času, které Jan Herben vydal 18. února 1899, vyšla báseň *Zkazka*, později uváděná jako *Jen jedenkrát*. Stalo se tak bez větších odezev, jak píše Milan Rusinský: „V době Bezručova prvního vystoupení byl zájem slezské veřejnosti a jejího tisku plně upjat k hospodářským a školským otázkám, k obraně narušené národnostní linie na Opavsku a slovním zápasům na půdě slezského zemského sněmu. Tak se stalo, že ojedinělá báseň podepsaná podivným pseudonymem a alegoricky zpodobující kraj a zástup černých mužů hore tam pod ostravskou plání, té básníkovy domoviny, jeho vlasti u Těšína, zůstala v slezském tisku zcela bez povšimnutí.“¹

Takže největší zájem o Bezruče projevila cenzura: „Hned první dvě básně, které Herben zařadil do beletristické přílohy Času, propadly konfiskaci. Nehledě k tomu, že měla potom silný vliv i na konečný tvar té nebo oné básně, byla to vedle Herbena paradoxně rakouská censura, která pochopila, v čem je ničivá síla Bezručovy poesie.“² Úřady tehdy označili obsah *Škaredého zjevu* a *Dne Palackého* jako protizákonné, protože uráželi příslušníka šlechty a podněcovali k veřejnému nepokoji.³

I přes to ale Herben nepřestal (doslova) neznámého Bezruče podporovat a 8. dubna 1899 uveřejnil dalších osm básní a 3. června 1899 ještě dalších devět. Potom už můžeme dokázat první zájem, který začal Bezruč budit dokonce za hranicemi regionu. 29. května 1899 v Umělecké besedě v Praze totiž studenti ze Slezska pořádali slezsko-ostravský umělecký večer, kde mimo jiné recitovali některé z již vydaných Bezručových veršů.⁴

„Tehdy také v posudku večírku se poprvé setkáváme s jakýmsi prvním hodnocením Bezručova díla. Opavský týdeník napsal tehdy v č. 43.:

„O části uměleckého večera možno říci, že pěkně družila k řečem písně Hukvaldské a Slezské, básně Bezručovy a Kalousovy byly plně na místě, ukazující kulturní fondy lašského koutu.“

¹ RUSINSKÝ, Milan. *Bard první z Beskyd. Vydání první*. Opava 1947. Cit. s. 16-17.

² ŠAJTAR, Drahomír. *Pět studií ve znamení Petra Bezruče*. 1958 Ostrava. Cit. s. 30.

³ RUSINSKÝ, Milan. *Básníkem proti své vůli*. Ostrava 1967. Par. s. 3.

⁴ RUSINSKÝ, Milan. *Bard první z Beskyd*. Opava 1947. Par. s. 17.

Stejně jako tato reakce, i ta další se objevila na stránkách Opavského týdeníku v červnu roku 1899. Článek se jmenoval *Slezské inteligenci domorodé* a v úvodu měl jako motto poslední strofu Bezručovy básně *Jedna melodie*:

To jen tak jsem zpíval málo,
to jen tak jsem pěl svým lidem,
by se nám to umíralo
líp za hudby pod Beskydem.

Autor, podepsaný pouze jak „V“, ostře kritizuje Bezručův tragický tón. Milan Rusinský, literární historik se zaměřením na slezské kulturní prostředí, se domnívá, že pod jedinou literkou se skrývá celý Vincenc Prasek, slezský literát, historik a národní buditel.⁵

Další kritiky začaly být příznivější. Už v červenci napsal Antonín Otahal do Opavského týdeníku krátkou studii o básních z osmého čísla *Besed času Petr Bezruč*, ve které „hojně cituje úryvky a dokládá jimi svou kladnou kritickou úvahu o neznámém básníkovi.“⁶

Zmiňovaný Milan Rusinský pak Bezruče hodnotí takto: „Vyslovil všechnu tíhu českého zápasu v kraji, jeho politických a sociálních porážek, vyslovil všechny ty křivdy s takovou plností a výstižností i pravdivostí, jak by to nedokázaly desítky knih, naplněných součty čísel, spoustou jmen, shrnutím dokladů. Petr Bezruč nejednou jediným veršem vyslovil ve zkratce celé dlouhé příběhy lidí a kraje.“⁷

Ale to bylo až po druhé světové válce. Z dřívějších ohlasů bychom neměli opomenout matadora české moderní kritiky F. X. Šaldu. Ač Bezruče zprvu nehodnotil kladně, později ocenil jeho kvality: „*Reakcí proti artismu mladé poesie a proti literárnímu centralismu jest Petr Bezruč a reakcí nejšťastnější: neboť Petr Bezruč jest prostě velký a zákonný umělec v těle básníka krajového. Světovost není jistě v tom, běhat po světě: světový jest ten, kdo své okolí dovede vidět velce a výrazně. A to umí Petr Bezruč. Má smysl monumentálnosti, má smysl grandiosní symboliky; nic malicherného a titěrného není v něm; i nejprostší a běžné úkony životní mají cosi z velikosti obřadů náboženských. Bezruč osvěžil sice svůj jazyk i výraz v pramenech dialektu, ale stavbou verše jest básník umělý má svůj pathos, svůj spád, který se odlišuje od spádu a intonace lidové.*“⁸

---

⁵ RUSINSKÝ, Milan. *Bard první z Beskyd*. Opava 1947. Cit. s. 18.

⁶ Tamtéž, cit. s. 20.

⁷ Tamtéž, cit. s. 11.

⁸ ŠALDA, František. Xaver. *Moderní literatura česká*. Třetí vydání. Praha 1920. Cit. s. 67.

Pozdější interpretace u Bezruče začaly přílišně zdůrazňovat jeho sociální ráz a de facto z něj učinily jedinou složku jeho díla.⁹ Vedle Boženy Němcové, Alosie Jiráska a mnohých dalších byl zneužit komunistickým totalitním režimem a jeho propagandou. Jméno Petr Bezruč se objevovalo v názvech dolů, závodů, škol, ulic a hlavně ve školní povinné četbě.

Na druhou stranu se mu ale díky tomu mohla věnovat řada literátů, kteří ocenili jeho velký přínos pro českou moderní literaturu. Mezi prvními byl Oldřich Králík.¹⁰ Jeho kniha *O charakter Bezručova díla* z roku 1947 ovlivnila všechny další bezručovské práce. V témže roce vydal ještě *Pět studií o Petru Bezručovi* a o deset, resp. jedenáct let později následovaly *Kapitoly o Slezských písních* a *Tvůrčí proces u Vančury, Olbrachta a Bezruče*. Stál také u zrodu Památníku Petra Bezruče v Opavě. Není divu, že mu jeho žáci věnovali soubornou knihu *Bezručiana*, vydanou k jeho šedesátým a k Bezručovým nedožitým stým narozeninám. *Bezručiana*, redigovaná Vladimírem Justlem a Jiřím Opelíkem, pak obsahuje další zásadní pojednání pro výklad Bezručova díla.

Mimo jiné zde Jiří Skalička představuje Bezruče jako satirika, Jiří Opelík se soustřeďuje na jeho milostnou tvorbu a Eduard Petru se věnuje problémům překladu Bezručova díla.

Jiří Pištora se pak ve své stati *Paradox mýtu* zamýšlí nad životností *Slezských písní* a spatřuje v nich odkaz „jednoho z posledních mýtotvorných duchů devatenáctého století“¹¹.

Nutně ale musím otevřít téma, které onen mýtus možná trochu nabourává.

---

⁹ Z těch literárních vědců, kteří ve Slezských písních zdůrazňovali třídní boj jmenujme alespoň Františka Buriánka.

(BURIÁNEK, František. *Bezruč - Toman - Gellner – Šrámek: Studie o básnících počátku našeho věku*. Praha 1955.)

¹⁰ Vedle Petra Bezruče se olomoucký univerzitní profesor Oldřich Králík věnoval hlavně Otokaru Březinovi, Karlu Hynku Máchovi a také nejstarší české literatuře. Viz KRÁLÍK, Oldřich. *Osvobozená slova: výbor z díla* (ed. Jiří Opelík). Praha 1995. ISBN 80-85639-59-9!

¹¹ PIŠTORA, Jiří. *Paradox mýtu: Bezručovská marginálie*. In: JUSTL, Vladimír; OPELÍK, Jiří (red.). *Bezručiana*. Ostrava 1967. Cit. s. 178.

Autorství

V Nohavicově písni citované v úvodu této práce se zpívá o Vladimíru Vaškovi, že: „vymyslel *Bezruč*.“ Ale bylo tak tomu doopravdy?

Ještě více než deset po svém první vystoupení, byl básník Petr Bezruč pro všechny zahalen tajemstvím. Objevovaly se různé spekulace o tom, kdo by mohl být autorem *Slezských písní*: „*Kdo jen uměl ve Slezsku trochu psát a kdysi uveřejnil hrstku veršů nebo nějakou prózu, kdo jen trochu literátsky vypadal, byl podezříván, že je Petrem Bezručem.*“¹²

Ani sám Jan Herben, jako první výhradní vydavatel Bezručových básní, nevěděl, kdo se pod pseudonymem skrývá, přestože písmo rukopisů mu bylo povědomé.¹³ Totožnost odesilatele *Slezských písní* byla veřejně odhalena až roku 1910 na stránkách časopisů *Přehled a Pozor*.¹⁴

Ne všichni však věří, že všechny básně skutečně napsal Vladimír Vašek: „*Už ve dvacátých i třicátých letech v českém literárním světě tu a tam probleskla přání ,přece jen se setkat se skutečným autorem Slezských písní' a bezvěrci se najdou i dnes. Patří k nim třeba ostravský spisovatel Miloslav Stoniš stejně jako básník a písničkář Jaromír Nohavica, jenž poetický rozpor ve Slezských písních rozpoznává jak intuicí básníka, tak citem a znalostmi místního rodáka.*“¹⁵

Mezi nejskalnějsími „bezvěrci“ je i Jan Drozd, který svou publikací *Autoři slezských písní*, rozvířil vody české literární vědy. Pro nás je zajímavé, že také připomíná Jaromíra Nohavicu, když píše o amuzikálnosti Vladimíra Vaška: „*Slezský bard, básník a písničkář Jaromír Nohavica z dlouholeté zkušenosti zastává názor, že autor s takovým hendikapem stěží mohl napsat jádro SP, které je vysoce melodické, jsou to ,písně'.*“¹⁶

Sám Jaromír Nohavica na svých stránkách v den padesátého výročí úmrtí Vladimíra Vaška uveřejnil „Dopis“ Ondřejovi Boleslavu Petrovi, kde dává najevo svoje sympatie k sice neznámému, ale „*největšímu básníku slezské země*“. ¹⁷ Také rozvíjí zajímavou teorii „*o básních, které byvše původně písněmi ztratily během času svou původní melodii. Umím si živě představit potulného herce Ondřeje Boleslava Petra, kterak jako skvělý muzikant zpívá svého Kantora Halfara na štacích v Ostravě.*“¹⁸

¹² RUSINSKÝ, Milan. *Bard prvý z Beskyd*. Vydání první. ISKRA – Ad. Tománek. Opava 1947. Cit. s. 35.

¹³ Herben totiž znal rukopis profesora Anonína Vaška, otce Vladimíra Vaška. Viz RUSINSKÝ, Milan. *Básníkem proti své vůli*. Ostrava 1967. S. 3 a 17.

¹⁴ SIVEK, Alois. Doslov. In: BEZRUČ, Petr. *Slezské písně*. Praha 1958. S. 183-193. Par. s. 186.

¹⁵ KUČERA, Jan P. Petr Bezruč. In: *Reflex* 7, 2008, s. 66-69. Cit. s. 69.

¹⁶ DROZD, Jan. *Otevřený dopis vědeckým literárním institucím aneb Autoři Slezských písní*. Šenov u Ostravy, 2005. ISBN 80-86904-03-2. Cit. s. 12.

¹⁷ NOHAVICA, Jaromír. *Archiv pod Lupou: Kantor Halfar (Dopis Ondřejovi Boleslavu Petrovi)* [online]. [cit. 2008-05-01] URL: <http://www.nohavica.cz/cz/tvorba/archiv/kantor_halfar/kantor_halfar.htm>.

¹⁸ Tamtéž.

Proti Janu Drozdovi ale samozřejmě vystoupili všichni kovaní bezručologové a začali jeho teorie vyvracet. Za všechny uvedu Drahomíra Šajtara. Je zajímavé, jak on i Jan Drozd připomínají stejná fakta a oba je pokládají za argumenty k potvrzení svých stanovisek. Například Vídeňský proces. To je událost ze září roku 1915, kdy byl Vladimír Vašek zatčen a obviněn z vlastizrady, kvůli útočným protihabsburským pamfletům, které se začaly objevovat na veřejnosti podepsané iniciály P. B.¹⁹

To, že se k autorství *Slezských písní* Vašek ve vyšetřovací vazbě přiznal, chápe Šajtar jako projev statečnosti a silné vazby ke své tvorbě: „*Pro Slezské písně byl by tento básník, o němž šly všelijaké fámy, položil život.*“²⁰ Jan Drozd ve Vaškově přiznání ale vidí opačné pohnutky: *Předmětem trestního stíhání byly pamflety, v žádném případě Slezské písně (...). Přiznáním, že je Petr Bezruč, vypovídal Vl. Vašek ve svůj prospěch (...). Jen tak mohl dokázat, že není autorem inkriminovaných pamfletů. Kdyby své autorství popřel, zůstal by podezřelý a v mnohem horší situaci. Navíc by lhal, protože některé básně Slezských písní napsal, před přáteli, národem, který ho uctíval, stál by najednou jen jako podvodník. Musel by mu zůstat stát rozum, aby autorství Slezských písní popřel. Připravil by se o důkaz své nevinny. Na základě textových posudků byl literárním vědcem Karáskem podezření zbaven a propuštěn. Byly to Slezské písně, které mu umožnily propuštění.*²¹

Jádro Drozdových argumentů tvoří fakt, že Ondřej Blahoslav Petr skutečně pocházel ze Slezského kraje, na rozdíl od Vaška, ten jen dva roky pracoval v Místku jak poštovní úředník. Oproti tomu Petr pracoval jako vesnický učitel – tu se nám nabízí inspirační zdroj pro básně *Dombrová II* a *Kantor Halfar*. Poté, co byl propuštěn, pracoval jako dělník v železárnách nebo horník, i zde se nabízí spojitost s některými básněmi jako například *Ostrava*, *Kovkop*, *Škaredý zjev* nebo *Kdo na moje místo*.

Dál upozorňuje na zvláštní fakta kolem Vaška, jakože ve svých básních vůbec nebojuje za „*Opavu, kde se narodil, Brno, kde žil a kde byla germanizace tužší než na Těšínsku.*“²²

Ovšem přiznává, že některé básně (např. *Den Palackého*) musel napsat Vašek, protože se v nich objevují reakce na události, které se přihodily až po Petrově smrti.

Ponechme stranou, zda Vladimír Vašek napsal všechny, nebo jen některé ze *Slezských písní*. Podnět Jana Drozda²³ si jistě zaslouží pozornost a snad budou následovat podrobné studie

¹⁹ PRAČKA, B. – KRÁLÍK, O. – DVOŘÁK, J. *Bezručův proces 1915-1918*. Ostrava, 1969.

²⁰ ŠAJTAR, Drahomír. Ještě jednou Petr Bezruč. In: *Obec spisovatelů dokořán* [online]. [cit. 2008-05-20] URL: <http://www.obecspisovatelů.cz/dokoran/dokoran_21/dokoran_41.htm>.

²¹ DROZD, Jan. *Autoři slezských písní*. Šenov u Ostravy, 2003. ISBN 80-86101-78-9. Cit. s. 47-48.

²² DROZD, Jan. *Otevřený dopis vědeckým literárním institucím aneb Autoři Slezských písní*. Šenov u Ostravy, 2005. ISBN 80-86904-03-2. Cit. s.9.

renomovaných literárních historiků. Pro tuto práci ale otázka autorství nepředstavuje zásadní problém. Nám postačí, že *Slezské písně* jsou podepsané jménem Petra Bezruče a tak je veřejnost přijímala a přijímá.²⁴ Vždyť i Zdeněk Vavřík kdysi napsal: „*Jeden německý spisovatel napsal krásnou větu: ‚Petr Bezruč neexistuje.‘ Chtějte jí dobře porozumět, zrno její pravdy je zrno dobrého pochopení toho stálého neznámého, jenž napsal Slezské písně. Ty básně jsou ovšem dílem svého poety, ale on neexistuje, on v nich mizí, on se v ně už dávno proměnil, je v nich. Není ho bez nich.*“²⁵

---

²³ Jan Drozd vlastně reaguje na podnět Františka Hladiše, který zase vycházel z podnětu Oldřicha Králíka – viz předmluvu knihy Jan Drozd: *Autoři slezských písní*.

²⁴ Nebudu zde uvádět žádné sociologické průzkumy, ale mnozí lidé, se kterými jsem na toto téma hovořil, nevěděli ani to, že Petr Bezruč je pseudonym.

²⁵ VAVŘÍK, Zdeněk. *Bard: Proslov k opavským oslavám sedmdesátin* P.B. Moravská Ostrava 1937. Cit. s. 8.

Úpravy v pozdějších vydáních

Že čtenářům opravdu nezáleželo na skutečné identitě Petra Bezruče dokazuje i dopis čtenáře Hanuše Ježorka z Ostravy-Hrabůvky:

„Lid byl vděčný svému neohroženému obhájci, a proto si jej plně zamiloval, nevěda ani, kdo je vlastně autorem básní, nehleděl také na slova ozdobná, nebo řekněme na verše v hádankách.“ Citoval jej Jiří Urbanec z Památníku Petra Bezruče v Opavě ve svém příspěvku na Konferenci o textu Slezských písní v Opavě v roce 1963, když připomínal velký zájem laické veřejnosti o ediční spory, které byly v tu dobu vedeny.²⁶

Vedle něj v předsednictvu zasedli i Josef Hrabák, Felix Vodička, Stanislav Šmatlák a Alois Sivek. Na základě podnětů od Jaromíra Běliče, Oldřicha Králíka, Viktora Ficka, Břetislava Štorka, Miroslava Červenky a dalších doporučili jako základ pro další vydávání *Slezských písní* vydání z roku 1928.²⁷

Proč k tomu ale musel dojít?

První z básní, které známe ze *Slezských písní*, byly postupně uveřejňovány v Herbenově *Času* během roku 1989-1990. Tehdy byly uveřejněny ty nezákladnější, tzv. *Jádro Slezských písní*. Do roku 1903 jich vyšlo dvaadvacet, které byly společně vydány ve speciálním *Slezském čísle Besed Času*. „S definitivním názvem *Slezské písně* vyšla Bezručova sbírka bibliofilsky až r. 1909.“²⁸

Z pětačtyřiceti básní jejich počet narostl až na osmdesát osm, ale podle mínění literárních vědců básně přidávané po roce 1916 ztrácejí na kvalitě.²⁹ Stejně tak pozdější Vaškovy úpravy nebyly vždy ku prospěchu věci. Proto se literární historici rozhodli, že po smrti Vladimíra Vaška, bude třeba jako vzor pro další vydávání kanonizovat jinou verzi než vydání poslední ruky.

Já při citování používám onu zmiňovanou kanonizovanou verzi a také *Slezské písně podle rukopisu*, i vydání z roku 1958, které obsahuje navíc básně *Hradec-Podolí*, *Děrné* a *Melč*.³⁰

---

²⁶ *Konference o textu Slezských písní : Opava, 10. a 11. září 1963*. Opava 1964. Cit. s. 62.

²⁷ Tamtéž, cit. s. 125.

²⁸ SIVEK, Alois. Doslov. In: BEZRUC, Petr. *Slezské písně*. Praha 1958. S. 183-193. Par. et cit. s. 187

²⁹ KRÁLÍK, Oldřich; FICEK, Viktor. Ediční poznámky. In: BEZRUC, Petr. *Slezské písně: podle rukopisů*. Opava 1963. Par. s. 165-166.

³⁰ Vesměs se básně liší jen v detailech, proto při jejich citování neuvádím, z kterého vydání jsou ani stránkování.

Jarek Nohavica

Písničkář

V další části této práce se chci věnovat druhému hlavnímu objektu mého badatelského zájmu, Jaromíru Nohavicovi. Co je zač, odkud se vzal a jak jej chápe odborná i laická veřejnost. To jsou otázky, které si teď budeme klást a něž snad nalezneme odpovědi.

Jarek Nohavica je zpěvák. Přesněji řečeno písničkář – „*člověk, který se rozhodl zpěvem a při muzice hlásat své pocity a názory (...), měl by ovládat čtyři řemesla: textařské, skladatelské, instrumentální a pěvecké. Pátou dovedností, která vše korunuje, je umění navázat a udržet kontakt s publikem.*“³¹ To vše se Nohavicovi zázračně daří a patří k nejvyhledávanějším a nejuznávanějším muzikantům u nás, nejen mezi písničkáři.

Na jevišti se poprvé objevil, když pomineme menší vystoupení v letech studentských a vojenských, na Folkovém kolotoči v Ostravě-Porubě 27. března 1982.³² Ovšem písně skládal už od svých patnácti let a už rok se živil jako textař. Pracoval pro Ostravský rozhlas, divadlo, pro ostravské kapely a díky textům pro Marii Rottrovou se jeho jméno dostalo do podvědomí tehdejších hudebních kritiků. Jeden z nich byl přítomen i v Porubě a nebyl to nikdo menší než Jiří Černý. Na silný zážitek z prvního setkání s Jaromírem Nohavicou vzpomíná v článku *Pokora nepokořeného*.³³ Jak se strach z vystoupení amatérského rádobyzpěváka proměnil v úžas nad neopakovatelným, silně emocionálním projevem: „*Písničkář sedící na pódiu byl na rozdíl od svého druhého, křečovitého já z šatny teď prostota sama, národní písnička z dob, kdy se jí ještě říkalo národní a usmívala se z Alšova Špalíčku. Z chrámového ticha v sále jsem poznal, jak se nás všech Nohavica dotkl.*“

Hvězda jeho slávy pak rychle stoupala a brzy se stal, jak píše Jiří Vondrák: „*jedním z největších festivalových magnetů. Potom byl synonymem pro hezkou a chytrou píseň, která od dob Semaforu chyběla a se kterou by se divák podprůměrný, průměrný i nadprůměrný mohl ztotožnit.*“ A jako důkaz o jeho oblibě uvádí i to, že „*Na jeho Plíhalových a Mertových koncertech bývalo nejvíce magnetofonů. Na studentských večírcích se zpívaly nejvíce jeho a Krylovy písně.*“³⁴

---

³¹ PLACHETKA, J. *Dokud se zpívá*. Plzeň 1991. ISBN: 80-7088-028-7. Cit. s. 8 a 9.

³² RAUVOLF, Josef. *Hledání Jaromíra Nohavici*. Řitka 2007. ISBN 978-80-86983-25-7. Cit. s. 91.

³³ Text vznikl již v září 1986 a byl publikován v exilovém čtvrtletníku *Obrys* a ještě v červnu 1989 v novinách festivalu *Porta Portýr*. K přečtení i na oficiálních stránkách Jaromíra Nohavici: ČERNÝ, Jiří. *Pokora nepokořeného* [on-line]. [cit. 2008-06-23] URL: <http://www.nohavica.cz/cz/jn/clanky/cl_cz_18.htm>.

³⁴ VONDRÁK, Jiří; SKOTAL, Fedor. *Legendy folku & country: jediný téměř úplný příběh folku, tramské a country písně u nás*. Brno 2005. ISBN: 80-7217-300-6. Cit. s. 391.

Karel Kryl byl jeden z Nohavicových hlavních uměleckých vzorů, jak sám často přiznává. Je si ale vědom i dalších vlivů: „*Když například nahlížím pod pokličku svých raných pokusů, objevuji zcela jasně ruku Karla Kryla. Už jsem to řekl mnohokrát. Písně, které se naučíte zpaměti jako první, se vám zaryjí pod kůži, do srdce a do strun nejsilněji. Přesná Krylova práce s rýmy, strofická přísnost, monumentalita slov, údernost počínající už někde u Machara, Gellnera a Bezručě,(...) Jinak nejzřetelněji je slyšet „můj“ Kryl v Mávátkách, i s přiznaným způsobem Karlovy hry na kytaru.*“³⁵ S Krylem má společný i inspirační zdroj z ruské kultury.

Už na zmiňovaném prvním koncertě zahrál Nohavica píseň *A líto mi je (Setkání s Puškinem)* od Bulata Okudžavy. A už v osmdesátých letech překládal a hrál i písně Vladimíra Vysockého³⁶, se kterým byl také častěji spojován. Ovšem sám to vyvrací: „*Já se Vladimíra Vysockého vůbec nevzdávám, ale sám cítím, i za ta léta a vůbec vším, že tím základním a tím nejdůležitějším pro mě byly písně, nebo více důležitým, byly písně Bulata Okudžavy*“³⁷

Kromě těchto dvou to byl také Alexandr Blok, z jehož poémy *Dvanáct* zhudebnil čtyři zpěvy.³⁸ Dále se nechal podnítit novelou *Žij a nezapomínej* od Valentina Rasputina k napsání několika písní. Už název této novely evokuje závěr písně *Zítř ráno v pět*: „*prosím nezapomeň, nezapomeň a žij.*“³⁹ Inspiraci Čechovem zase Nohavica připomíná u písně *Petěrburg*.⁴⁰

Jaromír Nohavica čerpal inspiraci, kde se dalo, podle toho je také „*vějíř jeho písní opravdu široký*“, jak sám říká. Stejně široká je základna jeho posluchačů, i když během let se jistě proměňovala...

---

³⁵ NOHAVICA, Jarek. *Všichni mí folkoví učitelé aneb co jsem se kde naučil* [on-line]. [cit. 2008-06-23] URL: <http://www.nohavica.cz/cz/tvorba/archiv/_archiv_index.htm>.

³⁶ Ovšem některé v překladu Martina Dvořáka, i ty nejznámější: *Váňa a Zina (Dialog u televizoru)* a *Pravda a Lež*.

³⁷ VONDRÁK, Jiří; SKOTAL, Fedor. *Legends of folk & country: jediný téměř úplný příběh folku, trampské a country písně u nás*. Brno 2005. ISBN: 80-7217-300-6. Cit. s. 504

³⁸ Viz NOHAVICA, Jarek. *Dvanáct* [online]. [cit. 2008-06-07] URL: <<http://www.nohavica.cz/cz/tvorba/poezie/dvanact.htm>>.

³⁹ NOHAVICA, Jarek. *Komplet*. Cheb 2005. ISMN M-706509-59-4. Cit. s. 255.

⁴⁰ Tamtéž, cit., s. 153.

Nohavica před rokem 1989 a po něm

Nejvíce informací o životě a díle Jaromíra Nohavici nalezneme na jeho oficiálních stránkách.⁴¹ I nedávno vzniklá monografie Josefa Rauvolfa⁴² čerpá převážně z tohoto zdroje. Pro naše potřeby nejsou důležité jeho rodinné poměry ani to, zda a do jaké míry spolupracoval se Státní bezpečností. V souvislosti s tím jen připomínám rozhovor pro Reflex, abych demytizoval jeden výrok, který je Nohavicovi připisován. Na otázku o reakcích svých blízkých na schůzky s kapitánem Liberdou Nohavica odpověděl: „*Je to podobné, jako když dostanete dopis, že vaše žena byla nevěrná. Dozvíte se, že byla v noci s nějakým mužem ve vinárně. Budete cítit... ne snad žárlivost, ale spíš úžas a trpkost. Nedokážu si představit, že v té kavárně byla! Jedna z možností je za ní jít a zeptat se: Tys mi byla nevěrná? A ona, že nebyla. Vy: Jen se přiznej. Vidím ti to na očích. Ve skutečnosti však nevíte nic. A nejistota je zlá.*“ Na redaktorovu připomínku: „*Jenže vy jste - obrazně - v té vinárně byl.*“, pak zareagoval slovy: „*Ano, právě to je mrzuté. Ve vinárně ano, ale nikdy v posteli.*“⁴³

To je základ, z kterého zbulvarizovaná média vytvořila slavné „*Byl jsem s děvkou, ale na pokoj jsem s ní nešel.*“

Jak jsem již zdůraznil, pro potřeby této práce to ale stejně není relevantní. Stačí, že víme, že Jarek Nohavica se díky svým buřičským písním stal symbolem odporu proti komunistické garnituře, i přes to, anebo právě proto, že mu produkce byly znepríjemňovány častými zákazy a dlouho nesměl vydat ani jediný singl.

Po sametové revoluci se to změnilo a Nohavicovi se podařilo, na rozdíl od jiných kolegů, na úspěchy navázat a najít témata, která dál budou lidi přitahovat. Vydává stále nová alba a jeho koncerty se těší velké návštěvnosti. V roce 2003 na základě rozhodnutí Akademie hudby vstoupil do Síně slávy.

Místo po Portách teď jezdí po kulturních domech ve větších městech a také se často vydává za hranice. Do Polska, Německa, USA,... Pouští se i do odvážných projektů za hranice folku, které mu ostatně vždycky byly těsné. Spolupracoval na albu *Strážce plamene* autorské dvojice Hapka-Horáček. Přebásnil muzikál *Malované na skle* (premiéra 7.9.2000, Divadlo Na Fidlovačce, Praha) a také libreto Lorenza da Ponte k Mozartovým operám *Cossi fan tutte* (Premiéra: 27.5.2006, Národní divadlo moravskoslezské, Ostrava) a *Potrestaný prostopášník aneb Don Giovanni* (Premiéra: 29.10.2007, Národní divadlo moravskoslezské, Ostrava).

⁴¹ URL: <<http://www.nohavica.cz/>>.

⁴² RAUVOLF, Josef. Hledání Jaromíra Nohavici. Řitka 2007. ISBN 978-80-86983-25-7.

⁴³ ČERMÁK, Miloš. *Kacíř* [on-line]. [cit. 2008-06-26] URL: <http://www.nohavica.cz/cz/jn/rozhovory/rozh_cz_00b.htm> (Původně v *Reflexu*, 1993).

V současnosti pracuje ještě na *Lazebníku Sevillském*. Jeho básnický talent při psaní libret i v textech alb *Pražská pálená* a *Ikarus* neunikl pozornosti Akademie literatury české, která mu v dubnu 2008 udělila Cenu Boženy Němcové.

Z mimopěveckých aktivit ještě připomínám film Petra Zelenky *Rok d'ábla* (2003), kde hrál Jarek Nohavica hlavní roli. Vychází z jistých autobiografických reálií a jsou zde užity postupy dokumentárních snímků, ale jedná se o nápaditou fikci, která jen zmátla některé diváky, a přispěla tak k rozmnožení mýtů okolo Jarka Nohavici.

Jak k šíření mýtů přispívá sám Nohavica, se pokusíme zjistit v následující kapitole.

Jaromír nebo Jarek Nohavica?

„*Jarek Nohavica? To je ten člověk, který mě živí.*“, měl v roce 2003 podle Josefa Ráuvolfa říct sám Jaromír Nohavica⁴⁴. Domácká obdoba jeho křestního jména mu slouží jako umělecké jméno. Není to v pravém smyslu slova pseudonym, ale hádám, že by se našli fanoušci, kteří by si nebyli jistí, zda náhodou nemá v rodném listě napsáno Jaroslav.

Pro všechny je to Jarek, objevuje se tak na všech plakátech i obálkách alb, on sám tak o sobě mluví. Je to součást jeho, v dobrém smyslu slova, lidového charakteru. Dřív k němu neodmyslitelně patřil i vytahaný svetr, mastné vlasy a křivé zuby, ale image rebela a bouřliváka vystřídala decentní černá a elegantní vystupování, což je i přirozenější vzhledem k jeho věku.

Ale nezáleží na tom jak vypadá, důležitější je, jak oslovuje své posluchače hudbou. Tím „jak“ se neptám po obsahu, ale po formě a nemám na mysli žánry a druhy, ale cesty, kterými se šíří jeho písně.

Alba vydává jednou za dva až tři roky a kdo chce, koupí si je. Prodej neprovází žádná nabubřelá reklamní kampaň a vydání není ani nutně spojeno s turné po republice. V posledních letech ale přišel Jaromír Nohavica s něčím, co v českém prostředí nemá obdobu! I když se dalo čekat, že nové koncertní album by mělo tradičně vysokou prodejnost, nenatočil je u žádné nahrávací společnosti a místo toho je veřejně umístil na své internetové stránce, odkud si ho může každý bezplatně stáhnout!⁴⁵

Další zvukové i obrazové materiály pak pravidelně uveřejňuje v tak zvaném *Archivu pod lupou*,⁴⁶ kde se vrací ke starším písním a období jejich vzniku. Jsou to vlastně takové multimediální memoáry na pokračování.

A většinou se v těchto příspěvcích obrací na své posluchače (čtenáře), stejně jako při koncertech, které pravidelně začíná slovy jako: „*To jsem rád, že jsem zase u Vás!*“, nebo: „*Děkuji, že jste si na mě udělali čas a přišli jste!*“, případně: „*Už jsem se na Vás moc těšil!*“ A oni mu to věří a ani nechtějí pochybovat. Mezi „Jarkem“ a jeho posluchači je zvláštní, intimní vztah, který zažil každý, kdo kdy navštívil nějaký jeho koncert.⁴⁷

---

⁴⁴ RAUVOLF, Josef. Hledání Jaromíra Nohavici. Řitka 2007. ISBN 978-80-86983-25-7. Cit. s. 3.

⁴⁵ NOHAVICA, Jarek. *Pražská pálená*. Jaromír Nohavica – internet, 1/2006 [on-line]. [cit. 2008-06-26] URL: <http://www.nohavica.cz/cz/diskografie/alba/disk_prazska_palena.htm>.

⁴⁶ NOHAVICA, Jaromír. *Archiv pod lupou* [on-line]. [cit. 2008-06-26] URL: <http://www.nohavica.cz/cz/tvorba/archiv/_archiv_index.htm>.

⁴⁷ Srovnej: ČERNÝ, Jiří. Pokora nepokořeného [on-line]. [cit. 2008-06-23] URL: <http://www.nohavica.cz/cz/jn/clanky/cl_cz_18.htm>.

Topos slezského barda

Topos

V názvu této práce se objevuje slovo, které různí lidé chápou různě a někteří možná vůbec. Proto bychom si měli ujasnit, co že se skrývá pod pojmem „Topos“.

Pochází z řeckého τόπος – místo. Jako etymologický kořen jej známe například ze slov utopie nebo topografie. V literární teorii se často používá ve smyslu *locus amoenus* (půvabné, líbezné místo), tedy krajinná topoi. To jsou typická prostředí, která se objevují v literatuře. Tomu jaký význam sehrávají, se pak věnuje řada prací, jmenujme alespoň *Poetiku míst*, uspořádanou Danielou Hodrovou.⁴⁸

Původně ale topos znamenal něco jiného. Objevuje se v rétorice starověkých Řeků, kde teorie rétoriky měla přesná pravidla, jak by měla vypadat náležitá řeč. Podobně jako divadelní hra, byla rozdělena na jednotlivé segmenty, z nichž každý měl určitou funkci. Existovala i doporučená témata, která měla sloužit jako argumenty. „*Topoi jsou tedy původně pomocné prostředky pro vypracování řeči.*“⁴⁹ O tom jaké druhy topoi (latinsky *locus communis* – obecné místo) se tehdy objevovaly a jak se lišily od topoi v poezii, píše Ernst Robert Curtius v knize *Evropská literatura a latinský středověk*, která položila základy nové vědní disciplíny Topologie (Topos forschung).⁵⁰ Zde se také dovídáme, že z rétoriky se topoi začala rozšiřovat i do dalších literárních žánrů a stala se z nich „*klišé určená ke zcela všeobecnému literárnímu použití a zaplavila všechny oblasti literárně uchopeného a ztvárněného života.*“⁵¹ Curtius uvádí příklady topoi Duševní a intelektuální urozenosti, Vyzývání přírody, Závěrové a Exordiální topiky, Důkazových topoi *apo te onomatos* (podle jména) u Aristotela, které tvoří základ etymologie, nebo topoi založených na kontrastech chlapec a stařec či stařena a dívka. Konkrétně tato topoi Curtius dokazuje v několika různých kulturách, z čehož usuzuje, že: „*Shoda u dokladů tak rozdílného původu naznačuje, že zde máme co dělat s archetypem, obrazem vzešlým z kolektivního podvědomí, jak to chápe C. G. Jung.*“⁵²

Topos mohl být i doporučený styl řečnickova vystupování. Bez skromnosti a pokory by jen těžko uspěl před kritickým publikem.

---

⁴⁸ HODROVÁ, Daniela (ed.). *Poetika míst: Kapitoly z literární tematologie*. Jinočany 1997. ISBN 80-86022-04-8.

⁴⁹ CURTIUS, Ernst Robert. *Evropská literatura a latinský středověk*. Praha 1998, ISBN 80-86138-07-0. Cit. s. 81.

⁵⁰ PELÁN, Jiří; STROMŠÍK, Jiří. Ernst Robert Curtius. In: CURTIUS, E. R.: *Evropská literatura a latinský středověk*. Praha 1998, s. 635-673. ISBN 80-86138-07-0. S. 665.

⁵¹ CURTIUS, Ernst. Rober. *Evropská literatura a latinský středověk*. Praha 1998, ISBN 80-86138-07-0. Cit. s. 82.

⁵² Tamtéž, cit. s. 119.

Curtius také zdůrazňuje, že ne všechna topoi můžeme odvozovat z rétorických žánrů: „*Mnohé pocházejí původně z poezie a teprve později přecházejí do rétoriky.*“⁵³ Jsou to například Toužebná představa, Pozemský ráj, Zlatý věk anebo výše zmiňovaná Ideální krajina, ke které „*se vytvářejí protikladná topoi – jako locus terribilis ve strašidelné romantické lit.*“, jak se můžeme dočíst u Nünninga.⁵⁴ Ten také dodává, že:

„*V posledních desetiletích lze vypořádat, že se vedle liter.vědného komparatistického konceptu topoi, který dále přežívá, objevuje zobecnění pojmu na všechny součásti tradice, jež se týkají společnosti.*“⁵⁵

Topos je tedy libovolná šablona, podle které může tvořit nějaký autor, a do které může být zařazen.

V našem případě je topos soubor znaků, které charakterizují autora a ještě přesněji lyrického mluvčího v literární tvorbě. Které všechny to jsou, se pokusím zjistit.

---

⁵³ Tamtéž, cit. s. 94.

⁵⁴ NÜNNING, Ansgar. *Lexikon teorie a literatury*. Brno 2006. ISBN 80-7294-170-4. Cit. s. 822.

⁵⁵ Tamtéž, cit. s. 822. Podobně BORNSCHEUER, Lothar. *Topik: Zur struktur der gesellschaftlichen Einbildungskraft*. Frankfurt am Main 1976. ISBN 978-351857231-3

Bard

O Bezručovi jako o „slezském bardu“ píše Šajtar, Šalda, Rusinský i Králík. Ostatně sám Bezruč se do postavy barda často stylizuje, jak si vzápětí připomeneme.

Slovo bard se k nám dostalo z latinského *bardus*, které označovalo posvátného keltského zpěváka. Později se tak říkalo středověkým dvorním zpěvákům nebo básníkům primitivních a antických společenství.⁵⁶ Slovník literární teorie pod heslem Bard, které připomíná i Bezruče, uvádí, že za barda je považován básník, „*kteřý opěvuje hrdinství svého národa nebo truchlí nad úpadkem jeho slávy a síly*“⁵⁷.

Dovolím si teď exkurz do žánru fantasy literatury, kde se postava barda často objevuje. Zmíním ty dva dle mého soudu nejvýznamnější. V Tolkienově *Hobitovi* je Bard kapitán lučištníků Jezerního města, potomek prastarého rodu, který rozumí řeči moudrých drozdů. Navíc oplývá odvahou a čestností, což je trochu v kontrastu s postavou starosty. Pod vlivem dramatických událostí se z Barda stává díky jeho zásluhám a přirozené autoritě velitel lidí a nakonec spravedlivý vládce města, nově vybudovaného na troskách zaniklé metropole.

V Sapkowskiho sáze o Zaklánačovi se po boku hlavního hrdiny objevuje bard Marigold, potulný pěvec, který svého přítele doprovází na jeho cestování po šlechtických dvorech i divočinou. Má sice některé negativních vlastnosti, jako tendence k přehánění a záletnictví, ale nikdy svého druhu nezradí a z části je vypravěčem příběhu. Jeho největší snahou je uchovat příběh zaklánače Geralta i pro další generace.⁵⁸

Bard ve fantasy žánrech je bojovníkem s loutnou, zpěvákem s mečem. Je schopen fyzického útoku, ale jeho síla spočívá v umění slova. Ať už jako diplomat, komentátor, nebo vůdce. Převážně pochází z řad prostého lidu a někdy zůstává v pozadí, i když je schopen vystoupit z řady, vyniknout a strhnout na sebe pozornost.

To je případ barda promlouvajícího k nám ze *Slezských písní*:

Já prvý jsem z toho od Těšína lidu,
bard prvý z Beskyd, co promluvil.

V básni *Já*, ze které je tento úryvek, jsou ještě jiná, podobná přirovnání:

---

⁵⁶ Připomínám například Homérův přívlastek *Slepý bard*.

⁵⁷ VLAŠÍN, Štěpán (red.). *Slovník literární teorie*. 2., rozšířené vydání. Praha 1984. Par. et cit. s. 41.

⁵⁸ Andrzej Sapkowski zde také vtipně variuje lidové pohádky. A Marigold je ten, kdo z akčních příběhů dělá romantické balady, které mohou připomínat příběhy zaznamenané H. Ch. Andersenem a bratry Grimmy.

komický rapsód těch sedmdesáti tisíců,
don Quijote z Beskyd,⁵⁹ má z jalovce kopí,
brnění z mechu a ze šišek helmu,
s Lysé hřib za štít a z kapradí hledí,
chytit chce úporné rameno sudby,
černý meč rytíře v krunýři zlatém:

Er-formu záhy vystřídá typičtější ich-forma a v přímé výpovědi pak lyrický mluvčí prohlašuje, že je toulavým šumařem, bláznivým gajdošem, šíleným rebelem a napilým zpěvákem, který hraje a zpívá. I zmíněný rapsód má blízko k bardství, jak můžeme vyčíst ze slovníkového hesla: „(z řec. *raptēin* = *spřádat*, *ódiē* = *zpěv*) – u starých Řeků přednašeč epických básní, který putoval od města k městu a vystupoval na vladařských dvorech nebo na slavnostních shromážděních.“⁶⁰

V jiné básni z jádra Slezských písní, v *Jedné melodii*, se Bezruč svěřuje:

Časem tichou píseň zpívám,
odpusťte mi špatnou notu,
černý horník v práci bývám
od soboty po sobotu.

Stejný skromný tón, jenž je, jak víme z pravidel rétoriky, která jsem výše připomněl, nezbytností pro každého mluvčího, často slýcháme i od Jarka Nohavicy:

Já neumím psát velkou poezii,
daktylský hexametr není můj svět
mám jeden starý svetr v kterém žiji
už moc let.

Z písně *Já neumím*⁶¹ je také verš podobný výše citovanému úryvku o bojovníku v brnění z přírodnin: „*chrání mě jenom úzký kmínek smrčku v kanonádě*“. Více donkichotského vzdoru ale najdeme v písni *Moje malá válka*⁶²:

Tamboři mého srdce
do oslích kůží bijí
a ve mně šikují se
korouhve kompanií

⁵⁹ Don Quijote se ve zvláštním kontextu nečekaně objevuje i v Nohavicově písni *Mikymauz: vyzáblý Don Quijote sedlá svou Rosinantu / a Bůh je slepý řidič sedící u volantu*. (NOHAVICA, Jarek. *Mikymauzoleum* [CD]. Monitor, 2003)

⁶⁰ VLAŠÍN, Štěpán (red.). *Slovník literární teorie*. 2., rozšířené vydání. Praha 1984. Cit. s. 307.

⁶¹ NOHAVICA, Jarek. *V tom roce pitomém* [CD]. Panton, 1990.

⁶² Poprvé vyšla na NOHAVICA, Jarek. *PÍSNĚ PRO V.V.* [2EP]. Panton, 1988.

já - pacifista lásky
a věčný mírotvorce
kreslím teď lebku s hnáty
pastelkou na praporce.
Velice moc se bojím
držte mi prosím palce
poteče hodně krve
v té mojí malé válce
vzpomeňte na mě v dobrém
až přijdou zprávy z fronty
já prostě odcházím jen
bránit své horizonty

To je ten zpěvák s mečem, o kterém jsme už mluvili. Ne nadarmo se o Jarku Nohavicovi už dlouho mluví jako o slezském nebo ostravském bardovi.⁶³ Ale mluví tak o sobě i on? Respektive, stylizuje se on sám do takové pozice svojí produkcí?

Nic explicitního u něj nenajdeme, ale to snad není potřeba. Podívejme se například na píseň *Ostravian pie*⁶⁴ z posledního alba *Ikarus*:

Dle vlasů Ir
a podle nosu valach,
ten bohatýr,
co žije tam ve vysokých skalách.

Lyrický subjekt písně se sám přirovnává k bohatýrovi. Má ten něco společného s bardem? Bohatýr je přeci bájný hrdina z ruských pověstí, potulný rytíř východu. Ovšem od rytířů se přes dvorskou lyriku a trubadúry k bardovi můžeme dostat, i ta osamělost je zde na místě. A Irsko nám evokuje keltskou kulturu, odkud pochází i tradice bardů!

V jiných písních se zase Nohavica staví do pozice příslušníka nejnižších vrstev. Slýcháme jak *šel k lopatě, vlaštovku pobízí nás chudé ved*⁶⁵, a je i vojákem, *který nemá ani frčku*. Asi nejvyhroceněji zaznívá sociální tón v *Plebs blues*:⁶⁶

---

⁶³ Pro zajímavost si zkuste zadat spojení slov „bard nohavica“ do internetového vyhledávače. Ne všechny pravděpodobně budou relevantní, ale Google jich najde asi 6110, zatímco spojení „bard bezruč“ vyhledá jen v 1710 případech. Je to dané z velké části tím, že Nohavicovi se jakožto stále tvořícímu autorovi stále věnují novináři, kteří přívlastky nikdy nešetří.

⁶⁴ NOHAVICA, Jarek. *Ikarus*. Jaromír Nohavica, 2008.

⁶⁵ Jaromír Nohavica připouští, že se v textu mohlo objevit stejně tak „nás chudé“, jako „nás nuzné“ nebo „nás malé“. Viz NOHAVICA, Jaromír. *Jarek Nohavica – komplet*. 1. vydání. Cheb, 2005. ISMN M-706509-59-4. Cit. s. 244.

⁶⁶ NOHAVICA, Jarek. *Osmá barva duhy*. Panton, 1989.

Když poprvé jsem spatřil pyramidy
proklel jsem všechny Cheopse a Ramsese
jsem totiž jeden z téhle miliardy lidí
který to za ně vždycky odnese

A už samotný fakt, že stojí na pódiu a zpívá, je důkazem Nohavicova bardství. Navíc začíná být jasné, že bard má velmi blízko k písničkáři. Určitě k písničkáři Nohavicova formátu! Teď se zaměříme na to, jaká jsou specifika barda slezského!

Bezruč v tvorbě Jarka Nohavici

Pokud chceme najít charakteristické rysy slezského barda, musím hledat společné prvky v Bezručových *Slezských písních* a v textech Jarka Nohavici.

Už v jedné z předcházejících kapitol jsem zmínil, že Nohavica chápe Bezruče jako svůj inspirační zdroj. Toto téma si zaslouží naši pozornost

V Nohavicových písních najdeme přímé i nepřímé odkazy a dokonce se v jeho repertoáru nachází některé Bezručovy texty, které zhudebnil. Podívejme se nejdříve na ně.

K těm nejslavnějším a nejčastěji hraným patří *Kdo na moje místo*. Za svou oblibu vděčí tato píseň filmu Petra Zelenky *Rok Ďábla*, kde zaznívá hned dvakrát. Jednou v podání Františka Černého, podruhé ji interpretuje Nohavica, ovšem v rockové úpravě a za doprovodu skupiny Čechomor.⁶⁷ A existuje ještě třetí verze této písně, s tou přišla valašsko-meziříčská skupina Mňága & Žďorp.⁶⁸

Báseň Nohavica zhudebnil již na začátku osmdesátých let. Z té doby pochází i všechny ostatní „bezručovky“:

*„Pásmo zhudebněné poezie Petra Bezruče Maryčka & spol., s podtitulem Slezské písně Bezručovy a slezské písně lidové zpívá Jaromír Nohavica, vzniklo někdy v letech 1982-1983. Jaromír Nohavica měl pro ostravský rozhlas připraveno 12 písní.“*⁶⁹ Z těchto dvanácti jich bylo osm, které byly zhudebněnými Bezručovými básněmi: *Červený květ*, *Já II*, *Domaslovice*, *Par nobile*, *Pyšný Janek*, *Kdo na moje místo?*, *Maryčka Magdonova*, *Ty a já* a *Kantor Halfar*. Přičemž první dvě jmenované básně byly součástí jedné písně. Nejprve všechny tři sloky *Červeného květu*, pak začátek čtvrté sloky z básně *Já II*: „*Já, Petr Bezruč, od Těšína Bezruč, šílený rebel a bláznivý gajdoš...*“

Písně *Kdo na moje místo* a *Par nobile* tehdy ostravský rozhlas nepřijal, takže kompletní pásmo mohli Nohavicovi posluchači slyšet až „v rámci 26. *Bezručovy Opavy* v pátek 16.9.1983“⁷⁰

Par nobile již Jarek Nohavica nehraje, kvůli jejímu protipolskému vyznění. Hudbu k této písní ale znovu použil k vlastnímu textu *Před dveřmi*.⁷¹

---

⁶⁷ Obě verze vyšly na soundtracku k filmu (Sony Music / Bonton s.r.o. a Universal Music s.r.o., 2002).

⁶⁸ Skladba vyšla pod názvem *Tak málo mám krve* na dvojalbumu MŇÁGA & ŽĎORP: *Jen pro vlastní potřebu* [CD]. Monitor, 2001. Na stejném disku je i Nohavicova *Těšínská*, ovšem uvedená je jako *Před sto lety*.

⁶⁹ Písničky, básničky a ostatní texty Jaromíra Nohavici [online]. [cit. 2008-05-31] URL:

<http://www.nohavica.wz.cz/marycka_a_spol.html>.

⁷⁰ Tamtéž.

⁷¹ NOHAVICA, Jarek. *Divné století*. [CD] Monitor - EMI Records, 1996.

Bezruč je přítomný i v Nohavicových vlastních textech.

V žertovné písni *Revize jízdenek*, je jedna z mnoha slok, kde je odkaz na Bezručovu baladu *Maryčka Magdonova*:

Pryč je starý **Magdon**
pryč su děcka hladné
ten kdo není v Tescu
hraje golf na Čeladné

Se stejnou postavou se pak setkáváme ještě jednou v písni *Až to se mnu sekne*:

S někerym to seka že až nevíš co se robi
jestli pomohla by deka nebo teplo mlade roby
kdybich si moh vybrat chtěl bych hned a honem
ať to se mnu šlahne tajak se starym **Magdonem**

V úvodu již citované písni *Maturitní písemná práce na téma: Česká poezie 19. a 20. století* se pak objevuje básníkov jméno, stejně jako v písni *Truchlivá balada o dívce jménem Svatava*, kde se zpívá

Když ji vzal do náruče
mlátila ho **Bezručem**

V tomto případě je Bezruč samozřejmě metonymií a zastupuje knihou vydanou pod jeho jménem a objevuje se zde ve společnosti dalších básníků, protože Svatava svůdníka Slávka Slováčka nejen mlátila Slezskými písněmi, ale i:

dusila Baudelairem
dvě modřiny pod nosem
schytl Janisem Ritsosem
a jednu Jacquesem Prevertem
v bitvě předem prohrané
tloukla ho S.K.Neumannem
ale ani Rudé zpěvy
neuchránily pel té děvy
a tak když k ránu spokojeně usnula
k hrudi tiskla Valeria Catulla

Z čehož můžeme soudit, jak si Nohavica Bezručem považoval, když jej zařadil do takto vybrané společnosti velkých světových poetů. Také to svědčí o Nohavicově znalostech literatury. Nejedná se totiž o prostý výčet známých jmen, můžeme zde vidět hlubší souvislosti než snahu o co nejlepší rýmovou shodu.

Nápadná je silná ironie, která tkví v tom, že autoři milostné poezie, kteří často pomáhají dobývat dívčí srdce, jsou zde vlastně zbraněmi, kterými se dívka marně pokouší chránit před dotěrným milovníkem. A poučený čtenář si u posledního (zde citovaného) verše vzpomene, na nejslavnější báseň Gaia Valeria Catulla, která začíná slovy *Odi et amo*, což latinsky znamená: miluji a nenávidím...

Ale zpátky k Bezručovi! Na několika internetových stránkách je k nalezení píseň *Co ty můžeš vědět*. Je připisovaná Nohavicovi, ale na jeho oficiálních stránkách o ní není zmínka.

Bohužel se mi dosud nepodařilo zjistit, zda je skutečně jeho, ale myslím, že se na ni můžeme podívat, protože má zajímavý text.⁷² Obzvláště pro náš případ. Ale berme ji prosím s rezervou, kvůli pochybnostem o autorství.

(Zvláště, jak se nám ta témata stále opakují...)

Co ty můžeš vědět, jak mi je,
jak na lůžku sebou v noci hážu,
básně pod jazykem jsou hořké hostie
a já je spolknout nedokážu.

Poštovní úředník má pravidelný plat:
pět peněz na stravu, pět peněz na byt,
strach nosí kamaše a krásně umí hřát
a mnohý člověk na prsa je slabý.

Pane básníku, čím to je, čím to je, čím to je?

Poštovní úředník? Básník? To by mohlo ukazovat na Vladimíra Vaška. Ovšem smysl textu není úplně jasný. Jsou úředník a básník jedna a ta samá osoba, k níž se obrací lyrický mluvčí? Je to obhajoba? Nebo snad výčitka?

Jak jsem zde už připomínal, patří Nohavica k zastáncům Ondřeje Boleslava Petra jakožto autora části *Slezských písní*. Mají snad být hořké hostie básněmi, které Vašek posílal Herbenovi? Básně, za něž sklídl slávu a úspěch, ale které možná představují jeho černé svědomí? Ale nedokázal je spolknout, musel se o ně podělit s ostatními. Či to udělal ze zjištěných důvodů? Když měl jen pět peněz na stravu a pět peněz na byt...

Další Bezručův stín jsem našel ve zpěvníku *Komplet*.⁷³ V písni *Jen mě nelituj* se zpívá:

Jo kdybych byl sýček
na těšínské věži

---

⁷² Pokusil jsem se několikrát navázat kontakt s Jaromírem Nohavicou prostřednictvím elektronické pošty, ale nedostal jsem od něj jinou odpověď, než že „si nedovedu představit, jak porovnáte můj jazyk s jazykem básníka zpřed sto let“ a „těším se, že si přečtu Vaši práci“, což mu samozřejmě rád umožním!

⁷³ NOHAVICA, Jaromír. *Jarek Nohavica – komplet*. 1. vydání. Cheb, 2005. ISMN M-706509-59-4. Cit. s. 65.

burmistry a pány ze sna bych budil

k půlnoci bych křičel

jak to leží a běží

a k ránu bych ztich

Jasný odkaz na druhý zpěv básně *Já, kde stojí „Já, Petr Bezruč, (...) zlověstný sýček na Těšínské věži, hraju a zpívám...“*. Rozdíl je jen v tom, že lyrický mluvčí básně sýčkem je, zatímco ten z písničky jím chce být.

Bard v opozici k okolnímu světu

Některé motivy se opravdu jeví jako společné nebo velmi podobné, ale nežijeme v ideálním světě. Proto je logické, že najdeme i spoustu diametrálních rozdílů. Když pomíneme osmdesát let, které dělí jejich první vystoupení, je nejzásadnějším rozdílem mezi Petrem Bezručem a Jaromírem Nohavicou to, že jeden je básník a druhý písničkář. Jeden své básně nechává tisknout, druhý stojí před lidmi a sám je prezentuje. A navíc je doprovází komentářem a může tak upřesnit jejich kontext. On sám je médiem, které působí na své vlastní posluchače, zatímco Bezručovy básně jsou nám zprostředkovány v různých tištěných vydáních. Pokud je někdo recituje, dochází k jejich reinterpetaci, která může jejich význam samozřejmě posunout v souvislosti s osobou recitátora a prostředím. Jinak vyzní přednes růžolícího chlapečka s červeným šátkem a jinak na posluchače zapůsobí „*recitátor, který kouří osmdesát cigaret značky Clea denně.*“⁷⁴

Ve významové rovině díla pak vidím zásadní rozdíl nacházíme v postoji k jiným národnostem. V Bezručově *Oni a my* můžeme číst: „*jdou z Modré a z Polské a z dunajské strany jak kobylek davy na chudobné lány*“ a další vyhrocené výpady proti ne-Slezanům. Které národy mu nejvíce leží v žaludku? Těžko vybírat, který hraje prim, začněme třeba od konce abecedy, od Židů. Bezručův vyhraněný postoj tehdy nebyl vůbec ojedinělý. „*Orgány českého a polského národního hnutí ve Slezsku (Opavský týdeník, Gwiadzka Cieszyńska, Noviny Těšínské, Wieniec-Psczółka aj.) často na Židy útočily, stejně jako přední čeští a polští spisovatelé z regionu. Vyčítali jim jejich hospodářské aktivity a příklon k Němcům.*“⁷⁵ Bezruč útočí hlavně proti židovské (malo-)buržoazii: lichvářům, hospodským, palírníkům a majitelům hutí, kteří jsou podle něj viní vykořisťování dělníků, stojí za jejich alkoholismem, skupují jejich domy a celé vesnice a nutí dívky k prostituci. To všechno můžeme vyčíst v následujících básních: *Hanácká ves, Maškarní ples, Papírový Mojšl, návrat, Koniklec, Sviadnov I, Z Ostravy do Těšína, Sedm havranů, Kdo na moje místo? a Žně.*

V jiné poloze je téma židovství nakousnuto v básni *Škaredý zjev*, kde se lyrický mluvčí připodobňuje k věčnému židovi, doslova říká: „*já, Petr Bezruč, Ahasver svědomí Čechů*“. Na jiném místě jak „*David tančí před archou*“ a není jisté, zda je to postava Papírového Mojšla nebo vypravěč, komu „*na týl lehlo jarmo kmene.*“ Báseň *Papírový Mojšl* by vůbec mohla posloužit jako argument ke tvrzení, že u Bezruče se nejedná o slepý antisemitismus. Lyrický

---

⁷⁴ Pro ty, kteří si hned nevybavili Jiřího Wimmera, dodávám, že narážím na jeho slavný televizní komediální výstup z roku 1992. K shlédnutí například na serveru YouTube: [online] [cit. 2008-06-14] URL: <http://www.youtube.com/watch?v=nNcG_BJuAUM>.

⁷⁵ GAWRECKI, Dan. a kol.: *Dějiny Českého Slezska 1740-2000*. Opava 2003. ISBN 80-7248-226-2. Cit. s. 264.

subjekt se zde setkává s postavou žida, který se ocitnul na sociálním dně. Ač o něm mluví trochu ironicky, převládá atmosféra lítosti a účasti.

Proti myšlence antisemitismu částečně mluví i to (za předpokladu, že se nejedná o synekdochu), že z nepravostí a křivd páchaných na slezském národě obviňuje nikoli celý židovský národ, ale jednotlivce. To Rotschild a Gutman⁷⁶ se zhnusí při pohledu na básníkův Škaredý zjev ve stejnojmenné básni, to oni mohou za poněmčování škol a popoľšťování kostelů a vůbec za to, že „rdousí nás před Těšínem“ (*Den Palackého*). Dalším Bezručovým zloduchem je Nathan Löw,⁷⁷ který se v básni *Par nobile* objevuje po boku markýze Géra.

Ten je v celých *Slezských písních* nejčastěji se objevující zápornou postavou. Je symbolem nadvlády a všeho špatného, co na slezský lid doléhá. Předobrazem mu byl habsburský arcivévoda Bedřich, majitel Těšínska.⁷⁸ I když zde se mu dostává spíše přívlastků jako „Prokletý vrah mojím mluvy!“ Krom zmíněné *Par nobile* jej nalézáme v básních *Setkání, Pětvald, Ligoťka Kameřalna, Ty a já, Markýz Gero, Leonidas, 70.000, Maryčka Magdonova, Pole na horách, Z Ostravy do Těšína, Osud*, a *Škaredý zjev*. Mohli bychom jej dosadit za grofa v básni *Horník* a Bezruč se k němu zřejmě obrací i v básni *Ty a já*, když říká:

Uhni mi z cesty;
černé mám ruce a vlhké mám šaty,
horníkem já jen a velmožem dnes ty,
z paláce ty, já jen z dřevěné chaty,
frygickou čapku mám, přes čelo stín.
A za mnou nelkají sirotků prosby,
sežrali tvoji jim zájící pole,
bez srdce's bez studu's – blesk tebe rozbij,
z Beskyd jsem, hoře a poroby syn,
robím v tvých hutích a robím v tvém dole,
žluč mi vše žilou a robím ti přeče,
chytám tvá dřva na zpěněné řece,
černý, chudobný, pot přes čelo letí,
nepláčou kvůli mě v Beskydách děti,

---

⁷⁶ Jména židovských podnikatelských rodin; Rotschild se navíc objevuje i v Nohavicově písni *Kdyby: Kdybych měl peněz/jak má pan Rotschild/koupil bych ženě/mixér a pračku/dvoukolák vzal bych/do masny skočil/a nekoukal bych/na nákou kačku*.

⁷⁷ V devatenáctém století vlastnili Löwové několik domů v Boskovicích. Viz *Památky židovského města v Boskovicích*. [online]. [cit. 2008-06-20] URL: <http://www.stezka.cz/lokality/blansko/ns-zidovske_mesto_mapa1.htm>.

⁷⁸ SIVEK, Alois. Vysvtělivky. In: BEZRUČ, Petr. *Slezské písně*. Praha 1958, s. 197-208. Cit. s. 199.

netisk vdov jsem a nebral jim země,
zato jsem žebrákem, velmožem dnes ty, –
přijel jsi na hory? Vari ode mne,
frygickou čapku mám, uhni mi z cesty!

Marký Gero ale představuje jen špičku ledovce. Kromě něj se tu objevují i další zástupci šlechty: grófové Laryš a Vlček (*Den Palackého*) a kníže Liechtenstein (*Plumlov I*). Jsou Bezručovi trnem v oku, protože stojí za poněmčováním. To je největší výčitka, kterou proti nim má. Hořekuje, že „*mládež se nám poněmčila*“ v básni *Děrné*, podobně i v *Melči*.⁷⁹

Němci se v nelichotivém světle objevují například ještě v básních *Hanácká ves*, *Návrat*, *Setkání* anebo *Praga Caput Regni*. A objevují se i určitá německá jména: „*burmistr Hochfelder viděl tě sbírat, má mlčet Maryčko Magdonova?*“ (*Maryčka Magdonova*).

Častěji jsou ovšem zmiňováni ti „*z Modré strany*“, tedy obyvatelé pruské části Slezska, a daleko nejvíce Poláci. Nemá ani smysl zde vyjmenovávat všechny místa ve Slezských písních, kde se objeví nějaká připomínka Poláků. Nalezneme je totiž ve většině básní. Podívejme se alespoň na jednu, kde je nakumulovaných hned několik připomínek zhoubného polského vlivu:

D o m a s l o v i c e

(Knězi Janu Ježíškovi)⁸⁰

Než na nás to přijde hoře,
než padnem v polské moře,

než nám na šíj vloží

polské jho páni z Těšína,

pros Ty za nás Hospodina,

služebníče Boží!

Než z žen za noc jednu zrobí

bez patní polské roby,

nežli synkům vloží

v ruce polské slabikáře,

pros Ty za nás u oltáře,

služebníče Boží!

---

⁷⁹ Tyto dvě básně zmiňuji i přes to, že vznikaly později, a Oldřich Králík a Viktor Ficek je vypustili z vydání *Slezských písní* z roku 1963.

⁸⁰ Petr Bezruč ve vysvětlivkách ke *Slezským písním* píše: „*Verše psány ke konci století XIX., kdy se různí pánové z Těšína pokoušeli popořštit školu domaslovskou. Tenkrát byl farářem domaslovským P. Jan Ježíšek, který držel barvu moravskou v Domaslovicích – a dříve jako kaplan ve Frydku.*“

A než pluh nám z ruky padne,
než nás posledního za dne
pod kříž polský složí,
nech moravské žalmy vzplanou
nad mohylou zasypanou,
služebníče Boží!

Objevuje se zde vše, co Slezanům hrozí od Poláků: že polské obyvatelstvo převládne nad tím původním slezským, že pro-polská vrchnost bude odírat chudé slezské poddané, Slezanky si budou brát Poláky (a obráceně), děti se budou učit polštině a ne mateřskému jazyku, a i liturgie budou polsky. Posledně jmenované vyplývá z polských křížů, které budou na hřbitovech. To je opětovaně zobrazovaný motiv. Krom *Domaslovic* se s polskými kříži setkáváme i v básních *Návrat* nebo *Blendovice*. Krom toho v *Tošonovicích* Bezruč vytýká polštinu Moravanům a v básni *Lazy* běduje, že „*Moravská škola skonává, Poláci nám ji vzali*“.

Dále se ve *Slezských písních* objevuje i obecnější odsouzení cizí řeči, cizích škol, nebo i řeči falešné (*Sřebovský mlýn*) či panské (*Bernard Žár*).

Báseň *Praga Caput Regni* je kritická i vůči Čechům, hlavně proti Pragocentrismu. Vyčítavě se obrací k tehdejším vlastencům: „*nás česká pýcha nenasytí a při Vltavě pomníky*.“⁸¹ Podobně je tomu i ve *Dni Palackého*, kde jsou v kontrastu velkolepé národní slavnosti a bída slezského kraje.

U Nohavici se nikdy neseťkáme s takovými nacionálně motivovanými útoky a žalobami. Většinou jen zpívá o nějakých nesnázích, s kterými se musel potýkat člověk žijící za totality, nebo o všedních problémech současnosti, ale viníci přímo nejsou označeni. Je tomu tak třeba v písni *Láska je jak kafemlýnek*,⁸² kde mimo jiné zazní: „*Tobě dali učit třicet dětí, já šel k lopatě*“, ale už není řečeno, kdo jsou ti Oni, kteří za tím stojí a proč tomu tak bylo.

Ovšem některé Nohavicovy písně jsou přímo adresované „vrchnosti“. V jeho případě to byla komunistická totalitní vláda, proti které se v osmdesátých letech bouřil, ale nepojmenovával ji otevřeně, ale pod roušku alegorie. V písni *Husita*⁸³ volá hejtman: „*Bijte pány hrr na ně!*“, ale lyrickému mluvčímu se do boje moc nechce a spíš myslí na svou milou. Podobně pacifistický nádech má i další píseň z Nohavicova repertoáru *Pánové nahoře*, která je vlastně písni dezertéra, který nechává pány si „*válčit sami*“, jenže bohužel ji nemůžeme brát za úplně

⁸¹ O zvýšené stavbě pomníků v rduhé polovině 19. století píše POKORNÝ, J.; HOJDA, Z. *Pomníky a zapomníky*. Praha-Litomyšl, 1996.

⁸² NOHAVICA, Jarek. *Od Jarka pod stromček*. Jaromír Nohavica – internet, 12/2006.

⁸³ NOHAVICA, Jarek. *Darmoděj* [LP]. Panton, 1988.

relevantní, protože ji nenapsal Nohavica, ale jedná se o překlad písně Borise Viaina *Le Déserteur*.⁸⁴ Na druhou stranu ji ale dlouhá léta fanoušci považovali za autorskou, protože u písničkářů se předpokládá, že cokoli zpívají, i sami napsali.⁸⁵

Mávátka jsou ale už nade vše pochyby z pera Jarka Nohavici. Pohodlí režimu poplatných prominentů zde dává do kontrastu s osudem běžného člověka:

Okresní inspektor Vlček má vilu dům a byt
takové nic a jak si krásně žije
já musel sedm roků bez koupelny žít
proto ať žije anarchie

Je zde podobný postup jako u Bezruče. Nejprve idyla druhých a pak bídná realita lyrického subjektu – podobně jako ve *Dni Palackého*. Navíc jsou zde „oni druzí“ zastoupeni právě jednou konkrétní postavou. Tím ale podobnost končí. U ostatních skupin je Nohavicův postoj zcela opačný.

V *Těšínské*⁸⁶ jsou zastoupeny všechny národnosti, které jsme si připomněly u Bezruče. Ovšem postoj lyrického subjektu k nim je přesně opačný. Klidně by si na zahradě u Larischů⁸⁷ trhal květy, bydlel v domě u žida Kohna na Sachsenbergu, poslouchal melodii nesoucí se z okna od Mojzese, jeho žena by byla z domu Kamińskich odněkud ze Lvova a co hůř: „*Mluvila by polsky a trochu česky, pár slov německy*“. Tady by už Bezruče museli křísit!

Ojedinělá kritika zaznívá v dryáčnické *Revizi jízdenek*:

Pražští úředníci
běžte do prdele
dalnici nam stavi
synci z Izraele

Ale tento příklad uvádím jen na okraj. Nepředstavuje totiž zásadní část Nohavicova díla, patří do kategorie hospodských písní, které Jarek Nohavica sice často hrává na koncertech, ale sám je uvádí jen jako legrácky a hlouposti. Tvoří významový a stylistický kontrast ke zbytku jeho repertoáru, kde mnohem častěji najdeme vyjádření sympatií k jiným národům. Židovské

---

⁸⁴ Pozor, neplést! Nohavica má vlastní píseň *Hrdina nebo dezertér* (lidově zvaná pouze *Dezertér*). Má taky píseň *Pane prezidente*, ale podobnost s Vianovou baladou (první verš každé sloky je *Monsieur le Président*) je zavádějící. Spíše než současné pány (prezidenty) v ní Nohavica zesměšňuje maloměšťactví, omezenost a naivitu.

⁸⁵ Nohavica sám dlouho nevěděl, kdo je autorem překladu. Bližší podrobnosti v jeho *Archivu pod lupou*: [online] [cit. 2008-06-17] URL: <<http://www.nohavica.cz/cz/tvorba/archiv/panove/panove.htm>>.

⁸⁶ NOHAVICA, Jarek. *Divné století* [CD]. Monitor - EMI Records, 1996; NOHAVICA, Jarek. *Koncert* [CD]. Monitor - EMI Records, 1998.

⁸⁷ Larisch-Mönnich byl slezský šlechtický rod. V jejich městské rezidenci v Českém Těšíně dnes sídlí jedna z poboček Muzea Těšínského Slezska.

motivy, respektive téma holocaustu, nalézáme v písních *Danse macabre* („šest milionů srdcí vyletělo komínem“)⁸⁸ anebo v písni *Litanice u konce století*⁸⁹:

Těch žlutých hvězd a pruhovaných šatů
těch provazů a gilotin
těch malých dírek do kabátů
těch vin
Pane můj na výsostech pane nejvyšší
pane můj copak nevidíš a neslyšíš
pane můj hluchý bože můj

Z obou písní je cítit lítost, soustrast a až mrazivé napětí, žádná výčitka ani zášť.

A jaký je postoj Nohavici k polskému národu? Nejvýmluvnější je píseň *Jacek* o česko-polském přátelství.

Na druhém břehu řeky Olše žije Jacek
mám k němu stejně blízko jak on ke mně
máváme na sebe z říční navigace
dva spojenci a dvě spřátelené země

Na žádná další vyjádření postojů k jiným národům jsem nenarazil. Snad jen v písni *Maruška*, která vyšla na neoficiálním albu *Mávátka* je titulní postava přesvědčována o kvalitách slezských milenců oproti neschopným černochům a mulatům, ale na druhou stranu v písni *afričančata* je opět smířlivý tón:

Průšvih je když Afričanče
černé jak mé boty
narodí se naší Anče
od nás z Dolní Lhoty
ale narodí či nenarodí
vždyť je to vlastně putna
hlavně že nám nemarodí
a že mu u nás chutná

Začínají se nám rýsovat profily dvou tvůrců, kteří by si, pokud by se potkali, museli zákonitě vjet do vlasů. Je toho tolik odlišného! Dokonce bychom mohli říci, že stojí na opačné straně barikády, ale není tomu tak.

---

⁸⁸ NOHAVICA, Jaromír. *Divné století* [CD]. Monitor - EMI Records, 1996.; NOHAVICA, Jarek. *Doma* [DVD+CD]. Jaromír Nohavica, 2006.

⁸⁹ NOHAVICA, Jarek. *Divné století* [CD]. Monitor - EMI Records, 1996.

Nesmíme zapomínat, že oba dva tvořili (resp. tvoří) v kontextu svojí doby. Situace ve Slezsku na konci devatenáctého století se diametrálně liší od Slezska na přelomu dvacátého a jedenadvacátého století.

V osmdesátých letech devatenáctého století došlo v Rakouském Slezsku k nacionální diferenciaci a radikalizaci. Začala se stupňovat česko-polská rivalita a stále vyhocené zůstaly i vztahy s Němci.⁹⁰

Jenže člověk druhé poloviny dvacátého století je úplně jinde. Žije ve společnosti, která má za sebou dvě světové války a bezpočet dalších konfliktů. České Slezsko je součástí národního státu a spíše než nacionální otázka trápí jeho obyvatele panující nesvoboda.⁹¹

Židovský národ byl zdecimován, Němci byli po roce 1945 odsunuti na základě Benešových dekretů a Polsko bylo spřátelenou zemí, součást východního bloku. Navíc z Polska k nám přicházela řada silných kulturních vlivů. I Nohavica říká, že ruské písničkáře objevil díky polským kontaktům.⁹² Spolupráce českých a polských disidentů by si pak zasloužila zvláštní rozbor, ale bohužel tu pro něj není prostor.

I po pádu komunismu spolu oba národy dobře vycházejí. I když dosud nejsou úplně vyjasněny některé pozemkové vztahy, nepanuje mezi sousedními zeměmi žádné napětí. V současnosti navíc Polsko zažívá vlnu zájmu o českou kulturu. Sledují české filmy,⁹³ dělí se s námi o Ewu Farnou, závidí nám Ivana Mládka, zvou si Helenu Vondráčkovou a Karla Gotta, tamější hip-hopěři spolupracují na společných projektech s těmi českými a i Jarek Nohavica jezdívá na koncerty na sever od Těšína a zpívá po polski.

Zdůrazňuji, že rozdílné postoje Nohavici a Bezručě nejsou vlastně rozporem. Oba bardí totiž vycházejí ze současného prostředí a reagují na aktuální podněty. Nohavicovo stanovisko je tedy pochopitelné a naopak averze vůči Polákům nebo Židům by svědčila v neprospěch podobnosti obou umělců.

---

⁹⁰ GAWRECKI, Dan. a kol. *Dějiny Českého Slezska 1740-2000*. Opava 2003. ISBN 80-7248-226-2. Cit. s. 224.

⁹¹ Mluvím samozřejmě o době Nohavicových začátku, o osmdesátých letech dvacátého století.

⁹² Viz VONDRÁK, Jiří; SKOTAL, Fedor. *Legends of folk & country: jediný téměř úplný příběh folku, tramské a country písně u nás*. Brno 2005. ISBN: 80-7217-300-6. Cit. s. 504.

⁹³ Ačkoli výraz „česki film“ znamená něco podobného jako v českém kontextu „španělská vesnice“.

Historické motivy

Oba hledají paralely v historii. To je postup, který se objevuje poměrně často, obzvláště v dobách nesvobody, kdy se spisovatelé raději pouštějí do historických témat, aby se nemuseli tolik potýkat s cenzurou.

Bezruč se nejčastěji vrací k antickým dějinám a bájím. *Michalkovice*, *Leonidas*, *Smrt Caesarova* jsou básně, kde vedle vlastních jmen zaznívají i latinská slova, například *habet, iam habet*⁹⁴, což můžeme zaslechnout i ve stejnojmenné písni Karla Kryla. Latinský je i podtitul básně *Starček – senecio vulgaris* (starček obecný – plevel). Starověké události Bezručovi vždy slouží jako parabola k jeho tehdejšímu současnému Slezsku. Nejedná se ale o žádné jinotajné skryté náznaky. Otevřeně přirovnává Thráky ke Germanům, Etiopy k Polákům a sám se stylizuje do pozice hrdinného krále Leonida, který svůj národ brání proti přesile. Také jeho připodobnění lyrického subjektu k bardovi a rapsódovi odkazuje na antickou kulturu.

I u Nohavici jsou patrné narážky na antickou kulturu. Titulní píseň z jeho zatím posledního alba se jmenuje *Ikarus*⁹⁵.

Svobodný jsem jak Ikarus,
z křídel mi kape vosk
a dole bliká Rus,
opodál Evropa
a já jsem pánem svého života,
je sobota
a dole malé tečky jako lidi,
bílí, černí, žlutí, arabi i židi,
ti, co slepí jsou i ti, co vidí,
navzájem se nenávidí.

Narážka na Ikara se objevuje již ve starší písni *Strach*⁹⁶:

bojím se toho čeho bál se Daidalos
že můj syn spadne

---

⁹⁴ *Habet, iam habet* - latinsky *má, už má*; (tedy něco ve smyslu „už ji koupil“) pořvávali tak diváci v cirku, pokud byl některý z gladiátorů zasažený dobře mířenou ranou (Ottova encyklopedie [on-line]. [2008-06-14] URL: <<http://encyklopedie.seznam.cz/heslo/259541-habet>>).

⁹⁵ NOHAVICA, Jarek. *Ikarus* [CD]. Jaromír Nohavica, 2008.

⁹⁶ NOHAVICA, Jarek. *Moje smutné srdce* [CD]. BMG Ariola ČR, 2000.

O městě jménem Jeruzalém, hlavním městě římské kolonie, se zpívá v písni *Dál se háže kamením*,⁹⁷ avšak spíše než antická je tu důležitá biblická souvislost, které se budeme také věnovat. Ale ještě v této písni se objevují další historické motivy:

V břevnovském klášteře jde dým
knihy se pálí
ve jménu kalicha
oltáře rozsekali

A na husitské hnutí naráží už svým názvem píseň *Husita*⁹⁸. Obě písně se ale nepokouší o zobrazení historické události, ale o upozornění na nadčasové problémy, které lidstvo provází. Zatímco tyhle jsou hlavně o válečných konfliktech a ideologiích, tak *Píseň strážného na středověkém hradě* je spíše o vnitřních bezpečnostních složkách:

Co se děje uvnitř vzadu
na to kašlu na to dlabu
já mám tady post
před branou a dost!

Bouřé pro pingla který má prachy děsně rád se odehrává v době, kdy v Praze pobýval Wolfgang Amadeus Mozart, tedy asi o šedesát let dříve, než *Píseň o té revoluci z roku 1848*. *Vlaštovka* pak proletí přes více než dva tisíce let, když se potká s Máří Magdalenou, Čínským císařem, Ludwigem van Beethovenem a Gagarinem.

V řadě dalších písních se pak objevují náznaky, které v nás vzbuzují dojem, že se odehrály v dřívějších časech, ale nemáme žádné pevné vodítko, jen tak usuzujeme z některých motivů, jako jsou potulní kejklíři, žoldnéři, verbíři a podobně. Tyto písně se odehrávají v neurčité době, v jakémisi mýtickém bezčasí.

I u Petra Bezruče najdeme básně, které se odehrávají v přesně nedefinovaném časovém rozmezí a navozují dojem bájných událostí, jako *Ondráš* nebo *Sedmero havranů*.

Nohavica má dokonce přesah do budoucnosti v milostné antiutopii *Rakety*⁹⁹, ale i zde jde o alegorii a myšlenku lásky a pacifismu.

---

⁹⁷ NOHAVICA, Jarek. *Mikymauzoleum*. [CD]. Monitor, 2003.

⁹⁸ NOHAVICA, Jarek. *Darmoděj* [LP]. Panton, 1988.

⁹⁹ NOHAVICA, Jarek; PLÍHAL, Karel; ČECHOMOR. *Rok d'ábla* [CD]. Sony Music / Bonton s.r.o. a Universal Music s.r.o., 2002.

Alkohol

Můžeme k němu mít různý postoj, ale nic nenaděláme s tím, že alkohol je nedílnou součástí naší kultury.¹⁰⁰ A neoddiskutovatelně patří k drsným horalům, postavám Slezských písní. Skoro v každé Bezručově básni najdeme nějakou zmínku. *Papírový Mojšl* se dokonce celý odehrává v hospodě:

Vzhůru, žide, půjdem na kelíšek!

(...)

co bys pil? Však víš, my ze severu

napijem se nejspíš kontušovky.

Vypij, Mojšle; jest jak první láska

sladká, jde z ní prvosenky příděch,

hořká, jest jak beznadějná láska,

vonná jest jak sosna na Beskydech.

Ostrá jest jak zuby horské pily,

zatřes jí a perla k vrchu vyjde,

jasná, že by bozi sami pili,

Mojšle, pij, ach, drž krok se mnou, žide!

Kdo se na svět přes kraj sklenky dívá,

celý se mu rosou v máku třpytí;

všecka žalost v jeden úsměv splývá....

(...)

vodka, bratře, sladká vodka zbyla!

Začátek ukázky v sobě skrývá typickou pijáckou lež. U jednoho „kelíšku“ nikdy nezůstane. Zde ono pozvání hraje i gesto smíření mezi dvěma národy. Poté je „kontušovka“ představena jako typický severský nápoj a následuje její krátké opěvování (velmi přesné a poetické, mimochodem). Óda je náhle přerušena další výzvou ke konzumaci, následovanou obvyklým hospodským moudrem o antidepresivním účinku alkoholu. V posledním verši básně je ale místo kontušovky už zmiňována vodka. Tu pije i Dombrovský Petr a černý Mazur v básních *Pětvald I a II*.

Podobně jsou součástí *Idyly ve mlýně* verše: *na stůl přišla vodka slavná (...) Vodka byla bystré dušky, a já jsem se rozveselil*. Tam všude se pije vodka, jenže *vodku pálí Nathan Löw a pálí*

---

¹⁰⁰ Viz NOVOTNÝ, Vladimír (ed.). *Hospody a pivo v české společnosti*. Praha 1997. ISBN 80-200-0639-7.

vodku markýz Gero. Lid pracuje, až dým jde z cev, a přes noc pije do svítání, jak píše Bezruč v *Par nobile*.

Shodně vyznívají zmínky o pitkách v básních 70.000: „Ale prve nežli zhynem, nech se zpijem rudým vínem“ a *Kyjov*: „jak vesele dovedem žít a pít, tak vesele na poli padnem“.

Alkohol je lékem a pojítkem slezských hrdinů, ale cítíme, že si je Bezruč velmi dobře vědom stinných stránek tohoto démona. Píše o pijáku-sedláku ve *Ptení* a v *Návratu* o bohatci, „jakých pořádku; pravda, že o drána do noci pil, měl z čeho, ten barvíř z Frydku.“

Jsme svědky i fatálních konců:

Šel starý Magdon z Ostravy domů,
v bartovské harendě večer se stávil,
s rozbitou lebkou do příkopy pad.

Plakala Maryčka Magdonova.

Lakonický poslední verš strofy ještě zdůrazní tragédii způsobenou alkoholem. Zbytečně Bezruč varuje i nejhezčí děvče z *Žermanic*: „Neber jej, při bečce leží vína, propil by duši za měsíc“. Skončí nešťastně jako Hanys Hlubka v *Krásném poli*, který jen vzdychá nad sklenkou: „Dým spěje z dýmky, siva hoří v sklence, jde teskný život...“. Podobný osud čeká i na *Pyšného Janka*, který sedí v hospodě u sklenky, ale ženu nechce.

Alkohol je velké téma i v životě a tvorbě Jaromíra Nohavici. Jako vedlejší i hlavní motiv se objevuje v mnoha jeho písních. Často jako satirický prvek, jako třeba v písni *Psohlavci*:¹⁰¹

Kdo nemá v občance, ten musí mít pod čepicí
a kdo nemá pod čepicí, ten ať pije slivovici,
dáš si jednu velkou a máš opici,
a to je chvíle pro písničky Jaromíra Nohavici.

Někdy pomáhají zmínky o určitém alkoholu dotvářet atmosféru písně. Vodka v písních *Zítro ráno v pět* a *Pěterburg* navozuje ruské prostředí. *Kapitán zpil se rumem*,¹⁰² protože námořníka si jinak než s rumem těžko představíme.

Alkohol všech druhů pak funguje jako tmelící prostředek. Doslova tomu tak je v písni *Hollywood*:¹⁰³

---

¹⁰¹ NOHAVICA, Jarek. *Komplet*. Cheb 2005. ISMN M-706509-59-4. Cit. s. 184.

¹⁰² *Na jedné lodi plujem*, NOHAVICA, Jarek. *V tom roce pitomém* [CD]. Panton, 1990.

¹⁰³ NOHAVICA, Jarek. *Hollywood* [on-line]. [cit. 2008-06-26] URL: <<http://www.nohavica.cz/cz/tvorba/texty/hollywood.htm>>. K dalším písním na následujících řádcích nebudu uvádět zdroje, protože bych čtenáře nerad zahltil poznámkami pod čarou. Všechny jsou k dohledání na Nohavicových oficiálních stránkách: URL: <http://www.nohavica.cz/cz/tvorba/texty/_texty_index.htm#K>.

V kantýně je už plno
Maruška čepuje Starobrno
já si dám třenou nivu s pivem
abych jak se říká splynul s kolektivem

Alkoholické nápoje konzumují také fanoušci v písni *Fotbal: „desítka vlez se, pak ještě jedna (...)*Hej vrchní jste pomalej! Šest nula na rummy!“ Ráno po nečekaném večírku je pořád „*plno vodky kolem*“ (*Kosatá a zubatá*), v *Babylonu* si můžeme být jistí, že „*ani kapka vína neukápně na podlahu*“, při zvaní Karla Kryla jej Nohavica ujišťuje, že „*vína jsem nakoupil habaděj*“ (*Bud' vítán*), a kdyby měl prsa, jako má paní Soňa, tak by „*s chlapy trsal tělo na tělo a večer co večer chlastal bych koňak*“ (*Kdyby*), podobně jako *Mladičká básnířka*, která se trochu napila a „*opila na účet redaktora*“, ale na druhou stranu je dlužno dodat, že „*ráno se budila vedle záchodové mísy*“. I tak to může skončit, když se to přehání s alkoholem, nebo ještě hůř jako *Bláznivá Markéta*:

Vajglové blues
rumový song
jízdenková symfonietta
pach piva z úst
a oči plonk
to zpívá Markéta

I takových negativních připomínek alkoholu a jeho následků můžeme najít celou řadu. V písni *Halelujá čili Velká zpověď* se lyrický subjekt doznává, že pil čůčo, gin-fizz (čtyři opakování) a rum (osm opakování!), spolu s ostatními marody si je vědom, jaké škody napáchá „*krabička cigaret a do kafe rum rum rum dvě vodky a fernet*“ (*Pochod marodů*), ovšem je tu i nesporná výhoda, že „*pálenka zahřeje samota zastudí*“¹⁰⁴ (*Masopust*) A přestože v *Až to se mnu sekne*, se zpívá „*rum nemůže uškodit, když pije se s rozumem*“, přibývá u Nohavici stále více písní, které alkohol reflektují negativně: „*štamprlátka pimprlátka jak hejna komárů sajou mi krev*“ (*Peklo a ráj*). I v kajícnické *Moje milá dej mi ještě šanci* lyrický mluvčí přiznává:

Já vím byl jsem
byl jsem byl jsem
a taky pil jsem
pil jsem pil jsem
ani těch peněz tolik nebylo

---

¹⁰⁴ Motivů samoty bude vyčleněná jedna z následujících kapitol.

jak by radno bylo

to se od včerejška změnilo

Podobně polepšené najdeme i v písních *Jdou po mě jdou*: „*Ted' ve státě Utah žiju spokojen pípíu jsem utáh a straním se žen*“; a *Třiatřicet*: „*místo flašky vodky piju juice*“. Dokonce najdeme i píseň ryze abstinenci. Vtipně didaktickou *Pijte vodu!*

Jako z jiného světa pak zní *Píseň o té revoluci 1948*. Připomíná lidovou píseň a naráží na známou čecháčkovskou vlastnost:¹⁰⁵

Pivíčko v sklenicích zvedneme, zvedneme

pivíčko v sklenicích a dobré uzené

ty naše Rakousko už to máš spočtené!

A to nemluvím o desítkách dalších písní, kde se ještě objevuje nějaká lihovina, protože bych pak tomuto jevu věnoval až příliš mnoho prostoru. Na to je alkohol příliš vděčné téma, aby zůstal originálním rysem jen mých slezských bardů.

---

¹⁰⁵ „Obvyklým tématem je reflexe Čech jako země, kde aktivita se beznadějně rozpustila v pivu“
MACURA, Vladimír. Kontexty české hospody. S. 63-71. In: HODROVÁ, Daniela a kol.: *Poetika míst*.
(Kapitoly z literární tematologie) ISBN 80-86022-04-8. Cit. s. 69.

Biblické motivy

Alkohol ale není zdaleka tím, co v největší míře určuje mentalitu společnosti. Když si uvědomíme, že kořeny, respektive kmen naší civilizace vyrůstá z židovsko-křesťanského učení, je jasné, že ač jsme jakéhokoli vyznání, jsme ovlivněni křesťanskou morálkou.

Bezručův bard je spíše starozákonní se svými odbojnými radikálními verši. Například v poslední strofě básně *Oni a my*:

Až jednou, ó jednou den odplaty vzejde:
to jakoby chamsin přes Ostravu přejde,
až sazemi černí a plameny žlutí,
až zdvihnem se z dolů a zdvihnem se z hutí,
my zvednem se v dlouhém a jediném muru,
my z Pětvalda, z Hrušova zdvihnem se vzhůru
– (bůh s námi půjde s korouhví Burů) –
až Ostrava zahoří pochodní rudou
a polehnou, polehnou těšínskou půdou
tož v své krvi oni a v jich krvi my!

Chamsín je suchý, horký vítr, jenž vane v Egyptě, tedy v biblické krajině. Jmenování slezských měst mi skoro připomíná výčet židovských kmenů, i žlutí plamenů je příznačná a bůh, který s nimi půjde v den odplaty, je jistě bohem ze *Starého zákona*, protože neodpouští ale trestá.

Nemůžeme ale jasně přiřknout Bezručovi *Starý* a Nohavicovi *Nový zákon*, i když by se to nabízelo. Neplatilo by to stoprocentně. Ve *Slezských písních* je třeba báseň *Vrbice*, která je založená na motivu ukřižování:

Tak
vrazili v čelo mi trnovou korunu při Bohumíně,
přibili ruku mně v Ostravě, v Těšíně v srdce mne bodli,
z Lipiny octu mi podali píti,
při Lysé nohy mi probili hřebem.

A stejně tak u Nohavici najdeme spíše křesťanské motivy, ale objeví se u něj i Salome¹⁰⁶ a nemohu nezmínit, že některé jeho písně, například *Planu* nebo *Košilka*, připomínají Šalamounovu píseň.

Jistě bychom objevili i další biblické motivy, ale zaměřme se také na otázku víry. Věří bard v boha? Z výše uvedených citací bychom mohli usuzovat, že ano. Avšak jsou i další básně, kde je postoj barda úplně opačný!

Bezruč v básni *Hrabyň*: „*Bůh nežije pro mne.*“

Nohavica v písni *Mávátka*: „*Bůh ten pro mě nikdy nebyl.*“

Dva skoro totožné verše! U Nohavici, nalezneme ještě řadu dalších podobných vyjádření nedůvěry v boží existenci. Vždyť je také jeho tvorba mnohem rozsáhlejší než Bezručova. Připomenu alespoň vyhocené *Plebs blues*:

Zvedal jsem často hlavu vždycky přišla rána
ač v různých formách demokracie
přestávám věřit v dobro Krista Pána
v to že snad Kristus vůbec někdy je

Ve *Velké zpovědi* je Nohavica zase ironický, ale v písni *Anděl strážný* je naopak velmi pokorný.

U Nohavici i Bezruče se prostě objevuje značný rozpor, který těžko budeme vysvětlovat. Jedině pomocí známého citátu Oscara Wildea: „*Já jsem takový ateista, až se bojím, že mě bůh potrestá.*“

---

¹⁰⁶ V písni *Osud*, NOHAVICA, Jarek; PLÍHAL, Karel; ČECHOMOR. *Rok d'ábla* [CD]. Sony Music / Bonton s.r.o. a Universal Music s.r.o., 2002. Avšak možná že víc než ke Starému zákonu odkazuje tato píseň k *Salome* Karla Kryla. (KRYL, Karel. *Bratříčku zavírej vrátka* [LP]. Panton, 1969.

Patos

Při shromažďování pramenů a hlavně později při sepisování práce, jsem si začal všimát něčeho, co nemusí být hned zřejmé. Atmosféra, nálada, pocity, které ve mě shodně budily některé texty obou autorů, se kterými jsem pracoval. Dlouho jsem nevěděl, jak to definovat a kde hledat možného společného původce, až jsem si uvědomil, že neodkladnost, naléhavost a syrovost *Slezských* i Nohavicových písní tkví v patosu.

U Bezruče je patosu docíleno častými exklamacemi. Některé jsou výbojné, jako například v Kyjově:

Kdo nás chce bít, kdo nás chce urazit?

My nevíme o pánu žádném!

Zde je vlastně i další figura příznačná pro patos,¹⁰⁷ a to řečnická otázka. K dalším patří ještě oslovení, zapřísahání nebo prokletí. Až na zapřísahání se mi podařilo je ve Slezských písních všechny nalézt. Zoufalá zvolání „*Plumlove!*“ či tázavé „*Kdo zachrání nám Lazy?*“ působí opravdu dramaticky. Nejinak vyznívá i *Ptení*:

Dočkám a dočkám se jedenkrát,

aby smích táhl po líci

nad pádem toho, co vraždil nás

nahoře nad Ostravicí?

A důrazně osloveným je třeba Markýz Géro, ze stejnojmenné básně:

V požáru, v dýmu až zdvihnem se vzhůru,

dá bůh, že tě jedenkrát strhneme s koně,

markýzi Géro!

Tyto verše jsou i po letech pořád emotivní, ale jak mocně musely působit v době jejich vzniku? Obzvláště při veřejné recitaci! Deklamace sílu veršů ještě znásobí, podobně jako zhudebnění.

O mnohých Nohavicových písních bychom mohli říci, že jsou patetické. Ale cítíme to hlavně z jejich melodie a ze zpěvákovy dikce. Ovšem intonace a harmonie jsou mimo můj obor a nechci Nohavicu vykládat jen na základě subjektivních pocitů.

---

¹⁰⁷ VLAŠÍN, Štěpán (red.). *Slovník literární teorie*. 2., rozšířené vydání. Praha 1984. Par. s. 270.

Proto se pokusím kriticky rozebrat píseň *Kometa*,¹⁰⁸ která jistě působí pateticky nejen na mě. V čem spočívá její mystická atmosféra? Nebudu ji zde citovat celou, ale připomenu alespoň refrén, který navazuje na verš končící „*chtěl jsem jí zazpívat*“, resp. „*jiný jí zazpívá*“:

O vodě o trávě o lese
o smrti se kterou smířít nejde se
o lásce o zradě o světě
a o všech lidech co kdy žili na téhle planetě
(bude to písnička o nás a kometě)

Text je velmi prostý, skoro by se dalo říct jednoduchý. Ale slova, která se tam vedle sebe objevují: smrt, láska, zrada, svět; představují sama o sobě velmi silná a závažná témata. I snaha zpívat o světě a všech lidech se jeví jako velmi vzletný pokus srovnatelný s hledáním nejvyšší Pravdy a Lásky. Obzvlášť, když se v repetičích k písničkáři přidává ve zpěvu jeho publikum. Přesto se Nohavicovi zázračně daří udržet hranici únosnosti a není patetický až příliš. Ale samozřejmě záleží na přístupu posluchačů a sebemenší změna kontextu by mohla vážný kus změnit v parodii.

---

¹⁰⁸ O její oblíbenosti nejen u diváku ale i u Jaromíra Nohavici svědčí to, že ji stále hraje, a že se často objevuje na jeho albech. NOHAVICA, Jarek. *Darmoděj* [LP]. Panton, 1988.; NOHAVICA, Jarek. *Darmoděj a další* [CD]. Monitor, 1995.; NOHAVICA, Jarek. *Osmá barva duhy: reedice* [CD]. Monitor, 1994.; NOHAVICA, Jarek. *Doma* [DVD+CD]. Jaromír Nohavica, 2006. NOHAVICA, Jarek; PLÍHAL, Karel; ČECHOMOR. *Rok ďábla* [CD]. Sony Music / Bonton a Universal Music, 2002.; NOHAVICA, Jarek a Kapela. *Koncert* [CD]. Monitor - EMI Records, 1998.

Samota

Ač si někteří lidé spojují Nohavicu jen s veselými písničkami jako jsou *Tři čuníci*, *Ladovská zima* nebo *Milionář*, častěji u něj najdeme písně s daleko depresivnější atmosférou. Píseň *Dlouhá tenká struna* má k rozmarným popěvkům opravdu velmi daleko:

Jako list na konci větve
když už říjen židle sklízí
jako ruce ale ne tvé
ruce chladné ruce cizí
jako dlouhá temná řada
našich slibů všechny směšné
jak můj dotaz Máš mě ráda ?
jak tvé ticho bezútěšné
Taková je ve mně tíseň
taková je tíseň ve mně
nezmění se nezmění se
dokud klavír hraje temně
takové jen písně umím
takové jen písně umím
jinak světu nerozumím

Je cítit opravdu skličujícím dojmem. Jeden list na konci větve, cizí chladné ruce a bezútěšné ticho evokují skoro až strašidelnou samotu. Ta se jako motiv objevuje v mnoha dalších Nohavicových písních.¹⁰⁹ Vzpomeňme třeba prázdný polštář v písni *Sněžanky*,¹¹⁰ nebo poslední verš z jinak úsměvné *Cukrářské bossanova*:¹¹¹ „A já zůstanu sám, úplně sám.“, podobně v písni *Přítel*.¹¹²

Kam jsme se poděli
kam jsme se to poděli
kde je ti konec můj jediný příteli

---

¹⁰⁹ Strach ze samoty uvádí jako častý motiv Nohavicových písní J. Prokeš. Viz PROKEŠ, Josef. *Specifičnost Nohavicovy folkové poetiky* [on-line]. [cit. 2008-06-26] URL:

<<http://www.fi.muni.cz/usr/prokes/folk/folk004.htm#specifickostnohavicovy>>.

¹¹⁰ NOHAVICA, Jarek. *Moje smutné srdce* [CD]. BMG Ariola ČR, 2000.

¹¹¹ NOHAVICA, Jarek a Kapela. *Koncert* [CD]. Monitor - EMI Records, 1998.

¹¹² NOHAVICA, Jarek. *Darmoděj* [LP]. Panton, 1988.; NOHAVICA, Jarek. *Darmoděj a další* [CD]. Monitor, 1995.; NOHAVICA, Jarek. *Osmá barva duhy: reedice* [CD]. Monitor, 1994.; NOHAVICA, Jarek a Kapela. *Koncert* [CD]. Monitor - EMI Records, 1998.

zmizels mi nevím kam
sám sám sám
jsem tady sám

A nemusíme hledat dlouho, abychom motiv osamění našli i u Bezruče. Kantor Halfar sedí „v krčmě v noci sám za stolem“ a trápí se pro nenaplněnou lásku, stejně jako Hanys Hlubka nebo lyrický mluvčí básně *Jen jedenkrát*. V *Návratu* pak bezútěšné poměry v rodné vesnici přinutí lyrický subjekt básně prchnout se svým zármutkem pryč: „vydrž... až sám budeš v lese.“

Bard prostě zůstává osamocen. Může být přirovnán k *Chycenému drozdu*:

Tak také dožijí básníci
Do světa písně ven pošlou,
smutek si nesou za výslužkou
v samotu v budoucnu došlou.

Slezsko

Pojďme si položit (snad) poslední otázku: Jakou roli v tom všem hraje Slezsko?

Objevuje se tematicky v řadě textů obou autorů. U Bezruče to je dokonce převážná většina. Setkáváme se s názvy vesnic a měst (Ostrava, Těšín, Frýdek, Pětvald, atd.), s typickým prostředím a postavami (horníci, horalé, markýz Géro). Ve výkladu jeho díla se pak často jako hlavní smysl uvádí snaha o národní buditelství.¹¹³ Ale který národ to chtěl budit? Slezský?

Stačí úryvek jedné básně abychom pochopili, že tomu tak nebylo:

M e l ě

Nech vše hučí starou řečí,
rzání koní, zvonek kravský;
bude **země slezská** větší,
bohatší o Melč **moravský!**

Slezsko je chápáno spíše ve smyslu geografickém, než národním. Pokud Bezruč brání nějaký národ, tak moravský nebo český, ale dělá to pro obyvatele slezského regionu.¹¹⁴

Tím ale nechci upřít slezskému kraji jeho svébytnost, to rozhodně ne! A souhlasím s Jaromírem Nohavicou, když říká: „*Ostravský folklór je zajímavý, tak rázovitý, jako je tento kraj. To znamená, že na něm (...) jsou nejkrásnější ty písničky, které jsou přímo ostře spjaty s tím nelehkým životem zdejšího lidu, kde, jak se u nás říká správně, Bůh vysoko a do Prahy daleko.*“¹¹⁵

U obou autorů je také návaznost na folklór patrná a v jejich tvorbě občas zaznívá i typický severomoravský dialekt.

Vladimír Justl o Bezručovi píše, že „*velmi záměrně a funkčně využívá hovorového jazyka a silně příznakového dialektu.*“¹¹⁶ Ve *Slezských písních* se to hemží chachary, robkami a gazdy, ale nářečních slov není nikdy příliš najednou. Z většiny jsou psány moderní češtinou a na několika málo místech zazní ještě polština.

Někdy je užití nářečí vynuceno rýmem, jako v Nohavicově *Margitě*, kde v celé písni zazní jediné slovo, které nepochází z obecné češtiny:

---

¹¹³ Gawrecki chápe poezii Petra Bezruče jako: „*koncentrovaný výraz české nacionální agitace ve slezském prostředí*“ (GAWRECKI, Dan a kol.: *Dějiny Českého Slezska 1740-2000*. Opava 2003. ISBN 80-7248-226-2).

¹¹⁴ Toto téma je podrobněji zpracované Svobodou ve stati *Byl Petr Bezruč bard slezského národa?* [on-line]. [cit. 2008-06-26] URL: <http://dalsimoravak.bloguje.cz/693694-byl-petr-bezruc-bard-slezskeho-naroda.php>

¹¹⁵ VONDRÁK, Jiří; SKOTAL, Fedor. *Legendy folku & country: jediný téměř úplný příběh folku, trampské a country písně u nás*. Brno 2005. ISBN: 80-7217-300-6. Cit. s. 164.

¹¹⁶ JUSTL, Vladimír. Petr Bezruč 1967: Několik poznámek. In: JUSTL, Vladimír; OPELÍK, Jiří (red.). *Bezručiana*. Ostrava 1967.

Tančí se tradičně gavotta
na konci života
na konci tohohle plesu
Promiňte že vám šlapu na nohu
já za to nemohu
já tady vlastně ani nejsu

U Nohavici je většinou užití dialektu zdrojem komiky písně. Celá v ostravském nářečí je píseň *V jednom dumku*:¹¹⁷

A včil ma robka
rada chlopka
jak on piska
ona hopka
Hanysku sem
Hanysku tam
ja tě rada mam

Ač vlastně funebrální, je veselá i píseň *Až to se mnu sekne*¹¹⁸:

Aby všeckym bylo jasne že mě lidi měli radi
ať je gulaš silny baby smutne muzika ať ladi
bo jak sem nesnašel šlendryjan ve vyrobě
nebudu ho trpět' ani co sem v hrobě
to bude pěkne pěkne fajne a pěkne
až to se mnu definitivně sekne

Ve vážnějších, melancholických písních je vždy užitá výhradně čeština. Díky tomu neskončil Nohavica jako provinční vtipálek, ale oslovil daleko širší publikum a přinutil svoje posluchače přemýšlet nad svými texty.

V návaznosti na lidovou slovesnost je důležité zmínit, že u Bezruče i Nohavici se objevuje postava zbojníka Ondřeje. V Nohavicově písni *Ondřej muzikant*¹¹⁹ má blízko k topu slezského barda:

Ondřej vzal do jedné ruky hůl
a do druhé skřipky

---

¹¹⁷ NOHAVICA, Jarek. *Moje smutné srdce* [CD]. BMG Ariola ČR, 2000. Všimněte se, že se zde objevuje i vlastní jméno, jaké nosí Bezručův Hanyse Horehled' a Hanys Hlubka.

¹¹⁸ NOHAVICA, Jarek. *Divné století* [CD]. Monitor - EMI Records, 1996.; NOHAVICA, Jarek a Kapela. *Koncert* [CD]. Monitor - EMI Records, 1998.

¹¹⁹ NOHAVICA, Jarek. *Komplet*. Cheb 2005. ISMN M-706509-59-4. Cit. s. 141.

jenom ať poznají
sedlák či fabrikant
převrátil notářův stůl
a rozehnal slípky
bandurskou zahrál jim
Ondřej muzikant

Ondřej, respektive *Ondráš*, kterého potkává lyrický subjekt ve stejnojmenné Bezručově básni, je z podobného soudku, ale o poznání drsnějšího ražení:

Cestou velký stín se mihl.
Znám ty oči, co se svítí
jak železo rozpuštěné;
znám ty pocuchané vlasy
jak četyna přes kmen břemů;
znám ty hrubé, těžké ruce,
co se o kyj podpírají –
Ondráš z Lysé – bratře Ondro!

Na tuto bájnou postavu pak navazují i další autoři, o kterých si povíme v následující kapitole.

Další slezští autoři

Pokusili jsme se hledat a najít styčná místa v *Slezských písních* a Nohavicových textech a zjistit, zda jsou jejich modeloví autoři¹²⁰ podobně zapsaní u svých čtenářů, respektive posluchačů.

Pokud topos slezského barda skutečně existuje, nemohli bychom jej vypožorovat i u jiných autorů? Nejprve se podívejme, jak to bylo v „lašském koutě“ před objevením Petra Bezruče.

V letech 1860-1865 vycházel Opavský Besedník, redigovaný Antonínem Vaškem. I když se věnoval převážně politickým otázkám, objevovala se na jeho stránkách i tvorba regionálních autorů. Pod pseudonymem Jaromír Březanovský to byl Jan Šrámek; pod jménem bratr Callintus de Ense se ukrýval Josef Káčer a s Opavským Besedníkem je spojeno i jméno kněze a spisovatele Cypriána Lelka.

Po pětileté odmlce dal vzniknout otec Vladimíra Vaška Antonín Opavskému týdeníku, na jehož chodu se podíleli i Vincenc Prasek a Jan Zaccal, s kterými spolupracoval i při vydávání Besedníku. Na stránkách nového periodika, které vycházelo od roku 1870 až do devadesátých let devatenáctého století publikovali Karel J. Bukanovský, (pod pseudonymy K. J. Starožitnický a K. J. Neústupný), Josef Hübner, František Sokol Tůma, Jan Loriš ale i Ignát Hořica a František Herites, kteří pocházeli z Čech. Nejvýznamnějším spisovatelem slezského kraje konce devatenáctého století byl patrně Čeněk Ostravický, vlastním jménem Antonín Hüttler, se svou *Písní o Ondrášovi* (1902). Někteří současníci si právě o něm mysleli, že by mohl být Petrem Bezručem.¹²¹

A Óndra Łysohorský byl Zdeňkem Vavříkem dokonce nazván „*samožvaný dědic Bezručův*“.¹²² Vedle něj se objevili i další bezručovští epigoni, ale jednou z charakteristik slezského barda by měla být i původnost!

Ottova encyklopedie připomíná ještě lidové písničkáře Arnoše Chamráda a jeho pokračovatele Frana Směju, kteří tvořili v opavském nářečí, a spisovatele Emila Dvořáka, Václava Prokúpku a A. C. Nora (vl. jm. Josef Kaván), kteří ve svých prózách zobrazovali sociální a národní napětí ve slezském kraji.¹²³

---

¹²⁰ Modelový autor je čtenářova projekce ideálního autora díla (vypravěče příběhu). Viz ECO, Umberto. Vcházíme do lesů. In: *Šest procházek literárními lesy*. S. 7-40. Olomouc 1997. ISBN 80-7198-248-2.

¹²¹ Takto vyjmenovává Bezručovy předchůdce Milan Rusinský ve zde již citované knize *Bard první z Beskyd* na stranách 5-15.

¹²² VAVŘÍK, Zdeněk. *Bard. Proslov k opavským oslavám sedmdesátin P.B.* Moravská Ostrava 1937. Cit. s. 13.

¹²³ Ottova encyklopedie: Slezsko - v bývalé Československé republice - kulturní poměry [online]. [cit. 2008-05-23] URL: <<http://encyklopedie.seznam.cz/heslo/435203-slezsko-v-byvale-ceskoslovenske-republice-kulturni-pomery>>.

To ostatně vidíme i u Jarmily Glazarové. Ale přestože se její příběhy odehrávali ve Slezsku, nebudeme ji jistě řadit mezi slezské bardy.

Kromě dvou výše zmíněných písničkářů a Jarka Nohavici je jich ještě několik, kteří jsou spjatí se severní Moravou.

Na prvním místě se zaslouží jmenovat Pepu Streichla, který byl na začátku Nohavicovy kariéry. Soustředí se ale spíše na hudbu, než texty a když, tak nebývají zaměřeny na Slezsko (výjimkou je třeba píseň *Ostrava*, ale není příliš oslavná, spíš naopak). Podobně je tomu i u kytarového mága Karla Plíhala, dlouholetého přítele a častého spoluhráče Jarka Nohavici, který je ale z Přerova a žije v Olomouci. A ani u něj bychom nenašli nic typicky slezského. Větší štěstí bychom měli u Pavla Dobeše, který „kratki zobak“ nezapře, i když použije v písni výhradně obecnou češtinu. Nacházíme u něj některé shodné motivy jako lidovost nebo pocit samoty (píseň *Spolužák*), ale chybí u něj bojovný tón. Přesto bychom jej také mohli s přimhouřeným okem za slezského barda považovat

Beze zmínky by neměla zůstat ani relativně nedávno vydaná a poměrně neznámá kniha *Tenhle svět děláme my*. „*‘Volné sdružení autorů ‘Slezští bardi‘ se touto básnickou sbírkou hlásí k odkazu posledního velikána regionální poesie - Petra Bezruče...‘ píše se na záložce útlé knížky. Slezští bardi jsou čtyři - Marek Piętoń (1968), Arthur Landsly (1972), Diano Nymo (1971) a Marco Čermáček (1969).*“¹²⁴

Na první místo mezi současné slezské fenomény ale patří, respektive donedávna patřil, tak zvaný Ostravak Ostravski. Na svém blogu pravidelně uveřejňoval příspěvky od prosince 2004 do prosince 2006, poslední příspěvky a komentáře ještě v srpnu téhož roku.

Jeho texty začaly kolovat mezi uživateli internetu a nakonec se dočkaly šesti knižních vydání, tří zvukových nahrávek vydaných na CD, čtyřadvacetidílného pořadu vysílaného Českou televizí a dokonce jednoho loutkového představení.

Ostravak Ostravski při psaní svého „*deniku*“ používal specifická nářeční slova jako: štajger, cyp, dupa, gzycht, chechtaki; deformoval cizí slova: *celer bryta, kerfur*, nebo třeba *enduro fini*; a vše podrobil vlastním nemilosrdným pravopisným pravidlům: *na Nově potem ukazovali obrazki, začnul sem ji vysvětlovať* a podobně.¹²⁵

Navíc se v každém příspěvku objevují vtipná přirovnání (*štěkali na seba jak lajka na řd'yci pult*) a zajímavě vypointované zakončení příběhů.

---

¹²⁴ Citace [on-line]. [cit. 2008-06-16] URL: <<http://www.novinky.cz/clanek/15073-tenhle-svet-delame-my.html>>.

¹²⁵ Více na: <<http://ostravak.bloguje.cz/>>.

A jako patriot nemohl opomenout postavu Petra Bezruče: „*A esli vydržim ja, tuž to uvidime. Ale v Ostravě se furt cosik děje, tuž myslim, že jak mi slina nevyschně a jak mě čtenaři neopustá, tuž budu psat' a psat' jak Bezruč!*“¹²⁶

Jeho nadšení čtenáře si dokonce založili vlastní fanklub. Tvůrce blogu na to neopomněl reagovat.¹²⁷ Ač skryt pseudonymem, pokorně děkuje svým čtenářům, stejně jako to dělal Bezruč a podobně jako děkuje Jarek svým posluchačům, že chodí na jeho koncerty.

Možná se nám tu přeci jen rýsuje další silný kandidát, který aspiruje na označení slezský bard. S těmi předchozími má hodně společného, i když se projevuje a vyjadřuje trochu jinak. Škoda že na svůj blog přestal přispívat a odmlčel se. Teď píše jen zcela mimořádně, poslední takovou příležitostí bylo, když se vyjádřil k plagiátorství, kterého se dopustil herec Michal Kavalčík.

Ve snaze navázat na jeho úspěchy a zviditelnit se, vystoupil v televizním pořadu kabelové stanice HBO „*Na stojáka*“, kde nejprve předčítal některé Ostravakovy texty jako Ruda z Ostravy, přezdívaný „Ostravak“. Vtipné výstupy podávané s neodmyslitelnou výslovností, typickou pro obyvatele Ostravy, jej brzy proslavily na internetu.¹²⁸

V touze po ještě větší slávě se Kavalčík, alias Ruda z Ostravy, vydal na casting do hudebně-zábavního pořadu X-factor, vysílaného televizí Nova na jaře roku 2008. Tento zjev má do Bezruče i Nohavici hodně daleko, ale přesto se chvíli zdálo, že mají něco společného. O Kavalčíkových skutečných záměrech těžko soudit, ale na otázku, proč se do soutěže přihlásil odpověděl: „*Tož ja myslim že tož zpropagovat to ostravsko je fajne, bo tam se na nás kašle...*“ V tom je zobrazený jeden z nejsilnějších rysů slezského barda.

---

¹²⁶ Nobelovka za literaturu pro Ostravaka? In: *Týdeník Ostrava*. 18. ledna 2005. Cit. s. 13.

¹²⁷ Viz Ostravakova partyja [online]. [cit. 2008-06-01] URL: <<http://ostravak.bloguje.sk/187571-ostravakova-partyja.php>>.

¹²⁸ Na serveru YouTube mají videa s Ostravakem Rudou mnohatisícovou návštěvnost, některá se blíží dokonce k hranici půl milionu shlédnutí!
URL: <<http://www.youtube.com/watch?v=Ev91BOhswxA>> [cit. 2008-05-23].

Závěr

Drahomír Šajtar, jeden z předních bezručologů, si slezského barda definoval následujícím způsobem: „*Básník slezských písní, prvního nenapodobitelného a bohdá posledního křečovitého výkřiku zpod Beskydu, básník jediné knihy veršů, jehož poesie i dnes pulsuje plně a živě a je v oběhu, jehož temná melancholie, protože vyslovena, burcovala a vyzývala, básník národní v tom nejpravdivějším slova smyslu, protože básník zároveň sociální a bojující*“.

Já na toto pojetí navazuji. Aktualizuji je a rozšiřuji.

Pokud bychom měli říct, kdo to tedy je slezský bard a čím se vyznačuje jeho literární dílo, určitě bychom na prvních místech měli zmínit angažovanost. Snahu upozorňovat na naléhavé problémy a zviditelňovat ne sebe, ale slezský region.

A že se ty problémy u různých autorů liší? To je vlastně taky shoda, protože slezský bard, tak jak jej teď chápeme, reaguje vždy na témata aktuální nebo nadčasová.

Dál je to beze sporu autenticita, která se silně objevuje u Bezruče i u Nohavici. Silné příběhy se zdají pravděpodobné a věrohodné a každý se pak může ztotožnit s některými postavami a myšlenkami. Odtud je jen krůček ke zrození legendy. Bezruč se natolik přesvědčivě stylizoval do postavy škaredého kovkopa, že někteří horníci si jej vyprojektovali do svých vzpomínek a byli přesvědčeni, že se skutečným Bezručem museli kdysi pracovat na šachtě.¹²⁹ Podobně mez ruskými veterány a vězni kolovaly legendy, kde všude se setkali s Vladimírem Vysockým, přestože ve skutečnosti nikdy nebyl na frontě ani v lágru.¹³⁰ Zřejmě i Jarek Nohavica už je obklopen aureolou, která zkresluje pohled na něj samého a nutí nás domýšlet si fantastické detaily.

Považuji za nutné zdůraznit, že téma komparace Jaromíra Nohavici s Petrem Bezručem je zcela původní a ani při pátrání v odborných knihách a člancích jsem nenarazil na nic podobného. Až těsně před uzávěrkou práce jsem objevil text Josefa Prokeše, který Petra Bezruče porovnává s Karlem Krylem, kterého já uvádím jen jako Nohavicův inspirační zdroj. A přitom i o něm můžeme s Prokešem říci, že se „*stylizoval, podobně jako Bezruč, do postavy barda.*“¹³¹ Chybí u něj slezské motivy, ale vše další podstatné u něj nalezneme. Můžeme mu tedy říkat český bard, nebo jen Bard. Což ostatně můžeme i v Nohavicově případě, protože zdaleka ne všechny jeho písně mají výlučně slezskou tematiku a jeho tvorba je oproti Bezručovi mnohem pestřejší.

---

¹²⁹ ŠAJTAR, Drahomír. *Pět studií ve znamení Petra Bezruče*. 1958 Ostrava. Cit. s. 35.

¹³⁰ HEJKO, Mykola; HAVLÍKOVÁ, Jana. *Asteroid 2374: Život a smrt Vladimíra Vysockého*. Praha 1999. ISBN 80-902731-1-4. Cit. s. 37.

¹³¹ PROKEŠ, Josef. *Specifičnost Krylovy folkové poetiky* [on-line]. [cit. 2008-06-27] URL: <<http://www.fi.muni.cz/usr/prokes/folk/folk002.htm#specificnostkrylovy>>

Jiří Urbanec zakončil Konferenci o textu *Slezských písní* slovy: “*Věřím, že se rozcházíme z této konference nejenom proto, že minerálky jsou vypity a že už se blíží večer a vlaky odjíždějí, ale rozcházíme se skutečně proto, že cíle bylo dosaženo.*“¹³² I já končím svou práci s pocitem, že jsem dosáhl cíle. Možná jsem nepřesvědčil literární veřejnost o existenci toposu slezského barda. Ale povedlo se mi nově vymezit pojem bard a tím, že jsem srovnal živého písničkáře s mrtvým básníkem, se mi alespoň podařilo dokázat, že tvorba mrtvého básníka je dosud živá a texty živého písničkáře mají básnické kvality.

---

¹³² *Konference o textu Slezských písní : Opava, 10. a 11. září 1963. Opava 1964.*

Bibliografie

Prameny

BEZRUČ, Petr. *Slezské písně*. Praha 1958.

BEZRUČ, Petr. *Slezské písně*. Praha 1974.

BEZRUČ, Petr. *Slezské písně: podle rukopisů*. Opava 1963.

NOHAVICA, Jarek. *Komplet*. Cheb 2005. ISMN M-706509-59-4.

NOHAVICA, Jarek. *Darmoděj* [LP]. Panton, 1988.

NOHAVICA, Jarek. *Písně pro V.V.* [2EP]. Panton, 1988.

NOHAVICA, Jarek. *Osmá barva duhy* [MC]. Panton, 1989.

NOHAVICA, Jarek. *V tom roce pitomém* [CD]. Panton, 1990.

NOHAVICA, Jarek. *Mikymauzoleum*. [CD]. Monitor, 1993.

NOHAVICA, Jarek. *Osmá barva duhy: reedice* [CD]. Monitor, 1994.

NOHAVICA, Jarek. *Tři čuníci*. [CD]. Monitor, 1994.

NOHAVICA, Jarek. *Darmoděj a další* [CD]. Monitor, 1995.

NOHAVICA, Jarek. *Divné století* [CD]. Monitor - EMI Records, 1996.

NOHAVICA, Jarek a Kapela. *Koncert* [CD]. Monitor - EMI Records, 1998.

NOHAVICA, Jarek. *Moje smutné srdce* [CD]. BMG Ariola ČR, 2000.

NOHAVICA, Jarek; PLÍHAL, Karel; ČECHOMOR. *Rok ďábla* [CD]. Sony Music / Bonton a Universal Music, 2002.

NOHAVICA, Jarek. *Babylon* [CD]. Sony Music / Bonton, 2003.

NOHAVICA, Jarek. *Doma* [DVD+CD]. Jaromír Nohavica, 2006.

NOHAVICA, Jarek. *Pražská pálená*. Jaromír Nohavica – internet, 1/2006.

NOHAVICA, Jarek. *Od Jarka pod stromeček*. Jaromír Nohavica – internet, 12/2006.

NOHAVICA, Jarek. *Ikarus* [CD]. Jaromír Nohavica, 2008.

Sekundární literatura¹³³

- BURIÁNEK, František. *Bezruč - Toman - Gellner – Šrámek: Studie o básnících počátku našeho věku*. Praha 1955.
- CURTIUS, Ernst Robert. *Evropská literatura a latinský středověk*. Praha 1998, ISBN 80-86138-07-0.
- DROZD, Jan. *Autoři slezských písní*. Šenov u Ostravy, 2003. ISBN 80-86101-78-9.
- DROZD, Jan. *Otevřený dopis vědeckým literárním institucím aneb Autoři Slezských písní*. Šenov u Ostravy, 2005. ISBN 80-86904-03-2.
- GAWRECKI, Dan a kol.: *Dějiny Českého Slezska 1740-2000*. Opava 2003. ISBN 80-7248-226-2.
- JUSTL, Vladimír; OPELÍK, Jiří (red.). *Bezručiana*. Ostrava 1967.
- Konference o textu Slezských písní : Opava, 10. a 11. září 1963*. Opava 1964.
- KRÁLÍK, Oldřich; FICEK, Viktor. Ediční poznámky. In: BEZRUČ, Petr. *Slezské písně: podle rukopisů*. Opava 1963.
- KUČERA, Jan P. Causa: Petr Bezruč. In: *Reflex 7*, 2008, s. 66-69.
- MÁLKOVÁ, Iva; URBANOVÁ, Svatava a kol. *Literární slovník severní Moravy a Slezska: (1945-2000)*. Olomouc 2001. ISBN 80-7198-515-5
- NÜNNING, Ansgar. *Lexikon teorie a literatury*. Brno 2006. ISBN 80-7294-170-4.
- PLACHETKA, J. *Dokud se zpívá*. Plzeň 1991. ISBN: 80-7088-028-7.
- RAUVOLF, Josef. *Hledání Jaromíra Nohavici*. Řitka 2007. ISBN 978-80-86983-25-7.
- RUSINSKÝ, Milan. *Básníkem proti své vůli*. Ostrava 1967.
- RUSINSKÝ, Milan. *Bard první z Beskyd*. Opava 1947.
- SIVEK, Alois. Doslov. In: BEZRUČ, Petr. *Slezské písně*. Praha 1958. S. 183-193.
- ŠAJTAR, Drahomír. *Pět studií ve znamení Petra Bezruče*. 1958 Ostrava.
- ŠALDA, František Xaver. *Moderní literatura česká*. Třetí vydání. Praha 1920.
- VAVŘÍK, Zdeněk. *Bard: Proslov k opavským oslavám sedmdesátin P.B.* Moravská Ostrava 1937.
- VLAŠÍN, Štěpán (red.). *Slovník literární teorie. 2., rozšířené vydání*. Praha 1984.
- VONDRÁK, Jiří; SKOTAL, Fedor. *Legendy folku & country: jediný téměř úplný příběh folku, trampské a country písně u nás*. Brno 2005. ISBN: 80-7217-300-6.

---

¹³³ Cituji zde jen základní práce, ze kterých jsem nejvíc vycházel. Některé další, na které jen odkazuji, nebo z nich cituji jen jedinou myšlenku, se objevují v poznámkách pod čarou.

Resumé

Petr Bezruč and Jarek Nohavica are well known persons of czech poetry and folk music. And there are lots of similarities in their pieces. *Slezské písně* (Silesian songs) by Bezruč were issued since 1899. Mostly, they are about social problems in Silesia of the end of nineteenth century. The narrator of poems is an anarchist rebel, who is posing as bard and speaker of deathward nation, which is opposing foreign influences.

Jarek Nohavica, earlier pop-music text writer, has started to sing protest songs at the early 80's. He is still working and popular among his fans and well adapted to present time's technique: internet.

By comparing the texts of both these authors, many common connections were founded. Several topics are same for them. They use stories from past, to make an allegory of present; make lot of intertextual connections to Bible and some other books and have a similar presentment of alcohol in their verses. They both present themselves as members of low-society and for their songs is typical combative and pathetic style. Important parts of their work are Silesian motives. They use some dialectal words and names; write about local towns and persons. At the historical and social contexts, we can see that they are reflecting different, but actual problems. Those and other stylistic elements create topos of Silesian bard.